

Taustamateriaali

Pohteen järjestöyhteistyön suunnitelman 2024–2025 liite

Sisällys

1. Johdanto	3
2. Pohjois-Pohjanmaan järjestö- ja seurakuntayhteistyön tilannekuva	4
2.1. Järjestöt	5
2.2. Seurakunnat	8
2.3. Järjestötieto hyvinvointialueella	9
2.3.1. Lähellä.fi-verkkopalvelu	10
2.3.2. Meidän arkemme ja elämämme -järjestökysely	11
2.4. Järjestöt ja seurakunnat hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kumppaneina	11
2.4.1. Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointisopimus	13
2.4.2. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhteistyörakenteet	13
2.5. Järjestöt ja seurakunnat sosiaali- ja terveyspalvelujen kumppaneina	13
2.5.1. Sosiaali- ja terveyspalvelujen yhteistyörakenteet	14
2.5.2. OLKA-toiminta sairaaloissa ja sote-keskuksissa	15
2.5.3. Kokemustoiminta sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisessä	15
2.5.4. Järjestöneuvonta järjestöjen keskitettynä neuvontapalveluna	15
2.6. Järjestöt pelastustoimen kumppaneina	16
2.7. Kuntien ja kuntayhtymien järjestöavustukset	16
2.8. Järjestöystävällinen Pohjois-Pohjanmaa	17
2.9. Esimerkkejä muilta alueilta	18
2.9.1. Hyvinvointialueiden osallisuus- ja kumppanuusmallit	18
2.9.2. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhteistyö	19
2.9.3. Maakunnallisen järjestöyhteistyön rakenteet	19
2.9.4. Maakunnalliset järjestöavustukset	20
3. Lain velvoitteet hyvinvointialueen yhteistyölle järjestöjen ja seurakuntien kanssa	22
3.1. Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiin liittyvät velvoitteet	22
3.2. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvät velvoitteet	23
3.3. Sosiaali- ja terveyspalvelujen yhteensovittamiseen liittyvät velvoitteet	23
3.4. Sosiaali- ja terveydenhuollon sisältölakeihin liittyvät velvoitteet	24
3.5. Pelastustoimeen liittyvät velvoitteet	24
4. Järjestö- ja seurakuntayhteistyön valmistelu	25
4.1. Sosiaali- ja terveyspalvelujen yhteistyön valmistelu	25
4.2. Pelastustoimen yhteistyön valmistelu	26
4.3. Hyvinvointialueen järjestöavustusten valmistelu	27
5. Lähteet	28

1. Johdanto

Pohteen järjestöyhteistyön suunnitelma 2024–2025 on laadittu tässä taustamateriaalissa kuvattujen tietojen pohjalta.

Yhdistys on yhteistä tavoitetta, arvoa tai intressiä toteuttava ihmisten yhteenliittymä (<https://kansalaisyhteiskunta.fi/tietopankki/suomalainen-kansalaisyhteiskunta/>). Yhdistyslain (503/1989, 1 §) mukaan ”Yhdistyksen saa perustaa aatteellisen tarkoituksen yhteistä toteuttamista varten.” Päätösvaltaa yhdistyksissä käyttävät sen jäsenet (Yhdistyslaki 503/1989, 16-17 § <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1989/19890503>). Yhdistysrekisteristä vastaa Patentti- ja rekisterihallitus (<https://yhdistysrekisteri.prh.fi/>). Eri tasoista (paikallinen, alueellinen, maakunnallinen, valtakunnallinen ja kansainvälinen) yhdistyksistä käytetään tässä taustamateriaalissa ja suunnitelmassa yleisnimitystä järjestöt.

Seurakunnilla tarkoitetaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon, Suomen ortodoksisen kirkon ja muiden uskonnollisten yhdyskuntien paikallisia yhteisöjä (Kirkkolaki 3 § <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054>; Uskonnonvapauslaki 13 § <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030453>). Myös uskonnollisten yhdyskuntien rekisteristä vastaa Patentti- ja rekisterihallitus (<https://yhdistysrekisteri.prh.fi/>).

Järjestöt ja seurakunnat edistävät hyvinvointialueen asukkaiden hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta ja toimivat sosiaali- ja terveyspalvelujen ja pelastustoimen kumppaneina. Osa järjestöistä toimii myös palvelujen tuottajina. Hyvinvointialuetta koskevat lait velvoittavat sitä yhteistyöhön järjestöjen ja muiden yhteisöjen kanssa (Laki hyvinvointialueesta 611/2021 <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210611>; Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021 <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210612>; Pelastuslaki 379/2011 <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379>).

Hyvinvointialueen asukkaiden näkökulmasta järjestöt ”tiivistävät yhteiskunnan turvaverkkoa, edistävät ennaltaehkäisevää työtä, lisäävät ihmisten osallisuutta ja tuovat erityisosaamista hyvinvointialueelle”. Hyvinvointialueet saavat järjestöjen osaamisen käyttöönsä ”ottamalla järjestöjen asiantuntemuksen osaksi palveluiden tuottamista ja kehittämistä, tunnistamalla järjestöt hyvinvointialueen strategiakirjauksissa ja ottamalla järjestöt mukaan hoito- ja palvelupolkuihin”. Järjestöjen näkökulmasta järjestöt pidetään elinvoimaisina ”avustuksilla, selkeillä yhteistyön ja kumppanuuden toimintatavoilla sekä nimeämällä taho vastaamaan tiedonkulusta ja yhteistyöstä järjestöjen kanssa”. (<https://innokyla.fi/sites/default/files/2022-04/Koostokuva%20aivoriihest%C3%A4%20ja%20tekstiselitteet.pdf>)

Järjestöyhteistyön suunnitelmaan on kuvattu hyvinvointialueen yhteistyö järjestöjen ja seurakuntien yleishyödyllisen toiminnan kanssa. ”Tuloverolain 22 §:n mukaan yhteisö on yleishyödyllinen, jos se toimii yksinomaan ja välittömästi yleiseksi hyväksi aineellisessa, henkisessä, siveellisessä tai yhteiskunnallisessa mielessä, sen toiminta ei kohdistu vain rajoitettuihin henkilöpiireihin, se ei tuota toiminnallaan siihen osallisille taloudellista etua osinkona, voitto-osuutena taikka kohtuullista suurempana palkkana tai muuna hyvityksenä.” (<https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/47999/verotusohje-yleishy%C3%B6dyllisille-yhteis%C3%B6ille3/>)

2. Pohjois-Pohjanmaan järjestö- ja seurakuntayhteistyön tilannekuva

Eri alojen järjestöt ja seurakunnat edistävät hyvinvointialueen asukkaiden hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta tarjoamalla mahdollisuuksia osallistua, toimia ja vaikuttaa. Järjestöt ja seurakunnat tarjoavat asukkaille muun muassa harrastus- ja virkistystoimintaa, koulutuksia ja tapahtumia ja vapaaehtoistoiminnan tehtäviä. Toiminta lisää sekä siihen osallistuvien, että sitä vapaaehtoistyöllään toteuttavien asukkaiden osallisuutta. Toiminnalla voidaan vähentää syrjäytymistä ja eriarvoisuutta ja kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja tarjoamalla toimintaa erityisesti niille asukkaille, joille on kasautunut eriarvoisuutta lisääviä tekijöitä.

Mitä järjestöt ja seurakunnat tekevät asukkaiden hyvinvoinnin edistämiseksi?

<p>Asuminen, ympäristö ja luonto</p> <ul style="list-style-type: none"> • Avoimet kohtaamispaikat • Asunonsiivous • Tuettu asuminen 	<p>Ruoka, liikkuminen ja lepo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Elintapaohjeus ja -neuvonta • Toimintakykyä tukevat ryhmät
<p>Turvallisuus</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pelastustoiminta • Valmiusvarmistelu • Turvallisuuden edistäminen ja onnettomuuksien ehkäisy 	<p>Fyysinen terveys</p> <ul style="list-style-type: none"> • Liikunta-, harraste- ja kulttuuriryhmät • Toimintakykyä tukevat ryhmät • Sopeutumavalmennus • Terveyspalvelut
<p>Työ ja valmius työelämään</p> <ul style="list-style-type: none"> • Palkkatyö ja palkkatuettu työ • Kuntouttava työlläminen • Sosiaalinen koulutus • Omaishoidon tukeminen • Työkokeilu- ja -harjoitteet • Läistenhoitajan koulutus ja välitys 	<p>Mielen hyvinvointi ja mahdollisuus elää omannäköistä elämää</p> <ul style="list-style-type: none"> • Matalan kynnyksen neuvonta ja ohjaus • Keskustelu- ja -tule • Vertaistominna • Kriisauttaminen • Sopeutumavalmennus • Terveyspalvelut
<p>Arjen raha-asiat</p> <ul style="list-style-type: none"> • Matalan kynnyksen neuvonta ja ohjaus • Ruoka-apu ja muu aineellinen apu • Diakoniatyö 	<p>Suhteet toisiin ihmisiin ja mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Matalan kynnyksen neuvonta ja ohjaus • Avoimet kohtaamispaikat • Ystävä- ja tukihenkilötoiminta • Elämä- ja työikä työ • Vapaaehtoistyön koordinaatio ja tuki • Vapaaehtoisetilat • Kansalaisalojen vahvistaminen • Asiantuntija-, bedonnto- ja bedonntapalvelut • Verkosto- ja kumppanuustyö • Verkostojärjestöjen tuki
<p>Vapaa-aika ja kulttuurihyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Liikunta-, harraste- ja kulttuuriryhmät • Verkostominna • Vapaaehtoistyön koordinaatio ja tuki • Vapaaehtoisetilat 	<p>Päihteet ja riippuvuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Matalan kynnyksen neuvonta ja ohjaus • Keskustelu- ja -tule • Vertaistominna • Terveyspalvelut
	<p>Oppiminen ja kasvu ihmisenä</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koulukohteet ja kurssit • Opintopainit ja -kerhot • Varhaiskasvatustilat

Kuva 1: Ihmisen hyvää arkea ja elämää edistävä järjestöjen ja seurakuntien toiminta

Muista järjestöistä poiketen sosiaali- ja terveysjärjestöt (jatkossa sote-järjestöt) toimivat kohderyhmiinsä kuuluvien hyvinvointialueen asukkaiden edustajina ja edun ja oikeuksien valvojina (esimerkiksi vammaisjärjestöt). Sosiaali- ja terveysjärjestöjen ammatillaiset, kokemustoimijat ja vapaaehtoiset tarjoavat sosiaali- ja terveyspalvelujen ja pelastustoimen ammatillisille ja kehittäjille tietoa edustamansa kohderyhmän tarpeista ja palvelujen toimivuudesta. Sosiaali- ja terveysjärjestöt tarjoavat asukkaille muun muassa neuvontaa ja ohjausta, vertaistointia, kriisiapua ja avoimia kohtaamispaikkoja. Osa sosiaali- ja terveysjärjestöistä toimii myös sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajina. (<https://www.soste.fi/sote-jarjestot/sosiaali-ja-terveysjarjestot-suomessa/>; <https://www.soste.fi/sote-jarjestot/mita-sote-jarjestot-tekevät/>)

Onnettomuuksien ehkäisytyössä pelastustoimi tavoittaa uusia asiakasryhmiä järjestöyhteistyön avulla. Turvallisuuden edistämisen yhteistyöstä tulee yhteistä työtä, kun järjestöt hyödyntävät pelastustoimen tapahtumia ja rakenteita erilaisten kohtaamisten mahdollistamiseen. Osa pelastusalan järjestöistä toimii myös pelastuspalvelujen tuottajina.

2.1. Järjestöt

Patentti- ja rekisterihallituksen yhdistysrekisterin mukaan Pohjois-Pohjanmaalla on noin 7 000 rekisteröityä yhdistystä. Uusia yhdistyksiä syntyy koko ajan. Suurin osa yhdistyksistä toimii paikallistasolla vapaaehtoisvoimin. Yhdistyksiä toimii myös alueellisella, maakunnallisella, valtakunnallisella ja kansainvälisellä tasolla. Pienellä osalla yhdistyksistä on palkattua henkilökuntaa.

Tuoreen selvityksen mukaan eri alojen järjestöt ennakoivat, että järjestöjen rooli yhteiskunnassa kasvaa (49%) tai vähintään pysyy nykyisen kaltaisena (45%). Järjestöt ennakoivat sekä muutosten nopeuden (78%), monimutkaisuuden (70%) että epävarmuuden (79%) kasvavan. Järjestöt ennakoivat avustusrahoituksen vähenevän, työntekijöiden ja vapaaehtoisten määrän vähenevän, jäsenhankinnan ja ihmisten sitouttamisen toimintaan vaikeutuvan ja eri toimijoiden välisen yhteistyön ja toisaalta kilpailun lisääntyvän. Suurin osa järjestöistä uskoo kuitenkin toiminnan joko hieman kasvavan tai pysyvän saman suuruisena kuin nyt. Suurin osa uskoo toimintatapojen ja järjestön rakenteiden kehittyvän tulevina vuosina. Noin puolet järjestöistä kokee uudistumisen tarpeet kohtalaisiksi tai suuriksi. Järjestöjen suurimmat osaamistarpeet liittyvät vaikuttamistyöhön, tekoälyyn ja varainhankintaan. (Toikkanen 2023.)

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n mukaan Pohjois-Pohjanmaan rekisteröidyistä yhdistyksistä noin 600 toimii sosiaali- ja terveysalalla. Koko maan tarkastelussa maakunnan asukaslukuun suhteutettu sosiaali- ja terveysalan yhdistysten määrä on kaikkein vähäisin (1,5126 yhdistystä 1000 asukasta kohden). Toisaalta maakunnan sisällä vaihtelu on suurta: väkilukuun suhteutettuna eniten sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiä on Reisjärvellä ja vähiten Limingassa. (<https://www.soste.fi/sote-jarjestot/sosiaali-ja-terveysjarjestot-suomessa/>) Huomioitavaa on, että osa Pohjois-Pohjanmaalla toimivista sosiaali- ja terveysjärjestöistä toimii valtakunnallisesti, joten niiden rekisteröintipaikka sijaitsee jossain muussa maakunnassa. Sosiaali- ja terveysjärjestöistä 82% toimii täysin vapaaehtoisvoimin (<https://innokyla.fi/sites/default/files/2021-12/J%C3%A4rjest%C3%B6jen%20toimintaedellytykset%20sote-uudistuksessa.pdf>).

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimintaa rahoittaa Sosiaali- ja terveysministeriön alainen Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA. STEA myönsi avustuksia Pohjois-Pohjanmaalla toteutettavaan järjestötoimintaan vuonna 2024 yhteensä 18 146 000 euroa (2023 yhteensä 19 952 852 €, 2022 yhteensä 15 877 662 €, 2021 yhteensä 20 199 019 € ja 2020 yhteensä 17 266 501 €). Osa näistä avustuksista myönnettiin valtakunnallisille järjestöille, jotka toteuttavat samalla rahalla toimintaa myös muilla alueilla. (<https://avustukset.stea.fi/>)

Kuntien ja järjestöjen avustusperustaisella kumppanuudella on ajan saatossa pyritty ratkaisemaan sellaisia ongelmia, jotka ovat tyypillisesti jääneet julkisten sosiaali- ja terveyspalvelujen ja ostopalvelujen katvealueelle. Tällainen järjestöjen tuottama ammatillinen toiminta ei suoraan kuulu julkisen sektorin lakisääteisiin palveluihin ja sitä on vaikeaa toteuttaa ostopalveluna tai vapaaehtoisvoimin toimivien järjestöjen toimesta. Esimerkkejä tällaisista toimintamuodoista ovat muun muassa kriisikeskukset, klubitalot, tyttöjen ja poikien talot, väkivaltatyön avopalvelut, vauvaperheiden päiväryhmät ja päihdetyön matalan kynnyksen kohtaamispaikat. (<https://innokyla.fi/sites/default/files/2021-12/J%C3%A4rjest%C3%B6jen%20toimintaedellytykset%20sote-uudistuksessa.pdf>)

Avustusperustaisessa kumppanuudessa järjestö on saanut toimintaan STEA-avustusta, mutta myös kunta on osallistunut toiminnan rahoittamiseen omalla avustuksella.

STEA seuraa sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminnan tuloksellisuutta. Vuonna 2022 avustusta myönnettiin 784 toimijalle ja 1778 avustuskohteen toimintaan yhteensä 373,6 miljoonaa euroa. Vuodelta 2022 tuloksellisuudesta raportoitiin noin 1850 avustuskohteesta (avustusmäärä noin 320 miljoonaa euroa). Näissä STEA-avustetuissa toiminnoissa oli palkattuja työntekijöitä 5 120 henkilötyövuotta ja vapaaehtoistoimintaan osallistuneita 187 205. Vapaaehtoiset toimivat muun muassa ryhmänvetäjinä, kauppa- ja asiointiapuna, tukiystävinä, kohtaamispaikkojen emäntinä ja isäntinä, tilaisuuksissa saattajina ja apukäsinä, chat- ja puhelinpalveluissa ja neuvojina ja tukijoina. Vapaaehtoiset mahdollistivat muiden osallistumista toimintaan, mutta hyötyivät vapaaehtoistoiminnasta myös itse. Vapaaehtoistoiminta toi

arkeen iloa, ystäviä ja hyvinvointia, vähensi yksinäisyyttä ja antoi mahdollisuuksia kehittää omaa osaamistaan. (<https://www.stea.fi/kaytto-ja-raportointi/tuloksellisuuskatsaukset/tuloksellisuuskatsaukset-2022/>)

Järjestöbarometrin (2020) mukaan osa sosiaali- ja terveysalan järjestöistä ennakoivat fuusioituvansa toisen järjestön kanssa seuraavan viiden vuoden aikana todennäköisesti (4%) tai mahdollisesti (20%). Myös toiminnan tauolle jäämistä tai loppumista kokonaan pidettiin joissain järjestöissä todennäköisenä (2% ja 2%) tai mahdollisena (14% ja 9%). Toisaalta joka viides järjestö ennakoivat toimintansa laajenevan seuraavien viiden vuoden aikana. Esimerkiksi kansalaisten neuvonnan tarve oli viimeisen viiden vuoden aikana lisääntynyt osan (35%) toiminnassa. Yli puolet (55%) järjestöistä tunnisti toiminnan riskejä. Eniten huolestuttivat luottamushenkilöiden löytyminen (67%), vapaaehtoisten määrä (58%) ja jäsenistön osallistumattomuus (54%). (<https://www.soste.fi/jarjestobarometri/jarjestobarometri-2020-teaser/jarjestobarometri-2020-infograafit/>)

Järjestöbarometrin (2022) mukaan korona-aika vaikutti paikallisten sote-järjestöjen toimintaan: 75 %:lla toiminta supistui, 66% keskeytti toimintamuotoja ja 14% jätti tauolle koko toimintansa. 38% aloitti uusia toimintamuotoja. 48% uskoi koronan vuoksi tehtyjen muutosten jäävän pysyviksi. Toimintaan osallistuvien määrä vähentyi 60%:ssa ja vapaaehtoisten 45%:ssa yhdistyksistä. (<https://www.soste.fi/uutiset/jarjestobarometri-korona-verottanut-sosiaali-ja-terveysalan-paikallisyhdistysten-toimintaa-ja-toimintaedellytyksia/>) Toisaalta korona-aika aiheutti toimintakykyvajetta ja hoito- ja hoivavelkaa ja heikensi pienituloisten ja heikoimmassa asemassa olevien tilannetta, mikä lisäsi järjestötoiminnan tarvetta. (<https://www.soste.fi/uutiset/sosten-hallitus-kustannustason-nousu-uhkaa-jarjestojen-apua-ja-tukea-toiminta-avustuksiin-tarvitaan-indeksikorotus/>)

Myös Ukrainan sota ja siitä seurannut energiakriisi ovat vaikuttaneet järjestöjen toimintaan. Järjestöt tarjosivat heti sodan alusta alkaen keskusteluapua ja tukea sodan aiheuttaman ahdistuksen käsittelyyn. Järjestöjen kautta kanavoitiin myös nopeasti taloudellista tukea sodan uhrien auttamiseksi. (<https://www.soste.fi/uutinen/sosiaali-ja-terveysjarjestoilta-apua-sodan-nostattamaan-ahdistukseen-ja-kanavia-auttaa-sodan-jaloissa-olevia/>) Monet järjestöt ja seurakunnat tarjoavat myös vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksia Ukrainan sodan uhrien auttamiseksi. Energiakriisistä johtuva kustannustason nousu uhkaa työvoimavaltaisten järjestöjen ja seurakuntien toimintaa. Erityisesti avustusten varassa toimivat järjestöt ovat ahtaalla, jos avustustasoa ei nosteta kustannuksia vastaavasti. (<https://www.soste.fi/uutinen/sosten-hallitus-kustannustason-nousu-uhkaa-jarjestojen-apua-ja-tukea-toiminta-avustuksiin-tarvitaan-indeksikorotus/>) Koronasta aiheutunut tulojen supistuminen ja energiakriisistä aiheutunut kulujen kasvu vaikeuttivat erityisesti tiloja omistavien yhdistysten tilannetta. Esim. seurantalaja ylläpitäville jaettiin tähän liittyvää avustusta (<https://okm.fi/-/korona-avustus-seurantalaja-yllapitaville-yhteisolle>) Kunnissa sähkönsäästö voi vaikuttaa muun muassa liikuntatilojen käyttöön (https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Kuntien_energians%C3%A4%C3%A4st%C3%B6toimet_kyselyn_tuloksia_08092022_FINAL.pdf). Myös paineita tilavuokrien perimiseen ja nostamiseen voi olla.

Ilmastonmuutoksella voi olla vaikutusta järjestöjen toimintaan. Toisaalta järjestöillä voi olla roolia myös ilmastonmuutoksen torjunnassa ja sen vaikutuksista selviytymisessä. Vuonna 2016 vielä 61% sosiaali- ja terveysjärjestöistä ajatteli, että ilmastonmuutoksella ei ole lainkaan tai on vain vähäistä vaikutusta järjestön toimintaan. 2020 jo 68%:lla sosiaali- ja terveysjärjestöistä oli toimia ilmastonmuutoksen torjuntaan (<https://www.soste.fi/ilmastonmuutos/>) Järjestöt voivat ilmastonmuutokseen liittyen muun muassa tehdä näkyväksi haavoittuvien ihmisryhmien riskejä tai varautumisen haasteita ja mahdollistaa heidän osallistumistaan ilmastokeskusteluun. Ne voivat selvittää kohderyhmän ja jäsenten suhdetta ilmastonmuutokseen ja kannustaa heitä ilmastoimiin ja vähentää oman toiminnan päästöjä. (<https://www.soste.fi/hyvinvointi-ja-terveys/mita-on-sosiaali-ja-terveysjarjestojen>)

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on vuonna 2023 hahmotellut yhdessä sosiaali- ja terveysjärjestöjen ja sidosryhmien kanssa vaihtoehtoisia skenaarioita järjestöjen tulevaisuudesta vuonna

2040. Mikään skenaarioista tuskin tulee sellaisenaan toteutumaan, mutta ne auttavat järjestöjä suuntaamaan toimintaa aktiivisesti halutun skenaarion suuntaan. (Aalto-Kallio M. ym. 2023.)

Ensimmäisessä Totuttuun turvautuen -skenaariossa yhdistyksiä on paljon ja kohtaamista pidetään suuressa arvossa. Toimintaedellytysten osalta käydään järjestöjen välillä pudotuspeliä. Tiettyjen teemojen osalta hyödynnetään tiedolla johtamista ja tehdään ohjelmatyötä. Painopiste on korjaavassa työssä. Ilmastoasioissa järjestöillä on auttajan rooli. Vahvimpien järjestöjen ääni kuuluu yhteiskunnassa. (Aalto-Kallio M. ym. 2023.)

Toisessa Yhteyden voimin -skenaariossa paikallisessa toiminnassa on nykyistä kevyemmät rakenteet. Maahanmuuttajataustaiset ihmiset ovat mukana järjestötoiminnassa. Tasapaino digitaalisuuden ja kasvokkaisten kohtaamisten välillä on löytynyt. Järjestöillä on monipuolisesti tulonlähteitä. Tiedolla johtaminen, ilmiölähtöinen ote ja yhteiset päämäärät ovat järjestöissä työtapoina. Painotus on edistävässä työssä. Järjestöillä on monipuolisesti rooleja ilmastotoimijoina. Järjestöihin luotetaan ja niillä on yhteisiä asioita ajavia äänitorvia yhteiskunnassa. (Aalto-Kallio M. ym. 2023.)

Kolmannessa Voipuneena sinnitellen -skenaariossa yhdistysten toiminta on vähentynyt ja siirtynyt verkkoon. Järjestöt ovat riippuvaisia avustuksista ja toimintaa sopeutetaan. Viimesijaiset avuntarvitsijat kaatuvat järjestöille. Järjestöillä ei ole vahvaa asemaa ja niiden ääni hukkuu muiden vaikuttajien joukkoon yhteiskunnassa. (Aalto-Kallio M. ym. 2023.)

Skenaariotyön johtopäätöksinä onkin seuraavia huomioita:

- ”Toiminnan rakenteita on syytä tarvittaessa keventää. Isommat hartiat tai synergian hakeminen voivat auttaa.
- Elävät kohtaamiset ja digitaalisuus tukevat toisiaan.
- Tulevaisuuden monikulttuurisuutta ei voi sivuuttaa.
- Arvomaailmaltaan pehmeä kansalaistoiminta tarvitsee tuekseen myös kovemmalta tuntuvaa osaamista, kuten markkinointia, taloustaitoja ja vaikuttavuuden osoittamista.
- Kohderyhmän tarpeita on ymmärrettävä syvemmin.
- Ilmiöitä pitää hahmottaa tarkemmin, jotta osataan suunnitella ja suunnata toimintaa.
- Yhteiskehittämisen taitoa tarvitaan kipeästi, jotta yhteiskunnallista muutosta saadaan aikaan.
- Edistävälle otteelle on suuri tilaus. On päästävä sanoista tekoihin.
- Ilmastoasiat tulevat vaikuttamaan sote-järjestötyön sisältöihin.
- Luottamusta on rakennettava kaikin tavoin ja sen rikkomista vältettävä. Sitä tarvitaan kohderyhmän, yhteistyökumppanien, päättäjien ja koko suuren yleisön kanssa.
- Tulevaisuustaitoja sekä muutoskyvykkyyttä ja -joustavuutta pitää kehittää.”

(Aalto-Kallio M. ym. 2023.)

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n selvityksen mukaan sosiaali- ja terveysjärjestötaustaisia palveluntuottajia oli Pohjois-Pohjanmaalla vuonna 2020 sosiaali- ja varhaiskasvatuspalveluissa 40 ja terveyspalveluissa 12 (<https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2021/03/3-2021-SOSTE-julkaisu-Jarjestomuotoisten-tuottajien-sosiaali-varhaiskasvatus-ja-terveyspalvelut-vuonna-2020.pdf>).

Pelastusallalla on laaja vapaaehtoistoimijoiden kenttä mukana auttamassa onnettomuuden uhreja ja osallistumassa etsintään, pelastamiseen ja suojaamiseen. Pelastuspalvelujärjestöt tukevat ja ohjaavat vapaaehtoisten toimintaa. Vapaapalokunnat ja sopimuspalokunnat osallistuvat palokuntatoimintaan, turvallisuuden edistämiseen, onnettomuuksien ehkäisemiseen ja onnettomuuksista aiheutuvien vahinkojen vähentämiseen. (<https://www.spek.fi/vaikuttaminen/pelastusalan-vapaaehtoiset/>)

Pohjois-Pohjanmaalla toimii 43 sopimuspalokuntaa, joissa on yli 1700 jäsentä (<http://24365.fi/hakatilastot/>).

2.2. Seurakunnat

Pohjois-Pohjanmaalla on lukuisia seurakuntia. Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla on Oulun hiippakunnan alueella seitsemän rovastikuntaa, joista Pohteen alueella toimii neljä. Pohteen alueella ovat Kalajoen rovastikunnan 12 seurakuntaa, Rovaniemi-Koillismaan rovastikunnan kolme seurakuntaa, Limingan rovastikunnan 10 seurakuntaa ja Oulun tuomiorovastikunnan kahdeksan seurakuntaa. (<https://www.oulunhiippakunta.fi/tietoa-hiippakunnasta/>) Pohjois-Suomen ortodoksinen seurakunta toimii Pohjois-Pohjanmaalla Oulussa (<https://pohjoissuomenortodoksinenseurakunta.fi/>).

Muita merkittäviä uskonnollisia yhdyskuntia ovat muun muassa Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry:n 82 rauhanyhdistystä, kymmenen helluntaiseurakuntaa (Haapavesi, Haukipudas, Ii, Muhos, Oulainen, Oulu, Raahe, Utajärvi, Vaala ja Ylivieska) ja seitsemän vapaaseurakuntaa (Haapavesi, Kempele, Oulu, Nivala, Raahe ja Ylivieska) (<https://www.srk.fi/fi/yhteystiedot/rauhanyhdistysten-osoitteet/>, <https://suomenhelluntaikirkko.fi/seurakunnat/> ja <https://www.svk.fi/seurakunnat/>).

Suomen evankelis-luterilaisten seurakuntien toiminnoista monet toimivat hyvinvointialueen yhdyspinnoilla. Seurakuntien arkinen perustoiminta edistää hyvinvointia. Ne toimivat hyvinvointialueiden kumppaneina ja sopimuspohjaisina palveluntuottajina. Seurakunnissa työskentelee 14 000 koulutettua kirkon alojen ammattilaista, joiden asiantuntemusta voidaan hyödyntää palvelujen kehittämisessä. (Kunnat ja hyvinvointialueet – merkityksellistä yhteistyötä seurakuntien kanssa 2023, 20.) Seurakunnan työntekijät työskentelevät virkavastuulla.

Seurakunnat toimivat aktiivisesti perhekeskusverkostoissa. Ne ylläpitävät kohtaamispaikkoja, järjestävät tapahtumia ja tarjoavat perheille apua kotiin. Nuorille seurakunnat tarjoavat erityisnuorisotyön palveluja kuten avointen ovien toimintaa, pienryhmiä, etsivää työtä ja Walk In -terapiaa eli matalan kynnyksen keskusteluapua. (Kunnat ja hyvinvointialueet – merkityksellistä yhteistyötä seurakuntien kanssa 2023, 22, 27-28.)

Diakoniatyössä työskentelee 1300 sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaista. Tyypillisimmät syyt hakea apua diakoniatyöstä ovat taloudellinen ahdinko ja sairaus. Diakoniatyöntekijät tekevät myös kotikäyntejä ikääntyneiden luo ja järjestävät heille suunnattua ryhmätoimintaa. Diakoniatyön tavoitteena onkin tukea kriiseissä ja kuntoutusprosesseissa, vahvistaa osallisuutta ja lievittää yksinäisyyttä. (Kunnat ja hyvinvointialueet – merkityksellistä yhteistyötä seurakuntien kanssa 2023, 20, 29, 32.)

Sairaalapapit työskentelevät sairaaloissa, hoitolaitoksissa ja kotisairaanhoidossa. Kirkolla on myös omia työntekijöitä kehitysvammaisten, näkövammaisten, liikuntavammaisten, viittomakielisten ja huonokuuloisten kanssa tehtävään työhön. Myös hautaustoimella on yhteistyötä hyvinvointialueen kanssa varattomien vainajien hauta- ja hautauskuluihin liittyen. (Kunnat ja hyvinvointialueet – merkityksellistä yhteistyötä seurakuntien kanssa 2023, 29, 30, 38.)

Seurakunnilla on merkittävä rooli kriisitilanteissa. Seurakunnat ovat mukaan valmiussuunnittelussa ja poikkeusoloihin varautumisessa. Seurakunnilla on käytössään Kirkkohallituksen Henkisen huollon toimintaohje. Kirkon tehtävänä on antaa henkistä tukea suuronnettomuuksien uhreille ja heidän läheisilleen. Psykososiaalista tukea annetaan tarvittaessa myös pelastustyöhön osallistuville. Seurakunnat tukevat myös yksittäisiä ihmisiä ja perheitä äkillisissä kriisitilanteissa. Seurakuntien tiloja voidaan käyttää kokoontumispaikkoina erilaisissa tilanteissa. (Kunnat ja hyvinvointialueet – merkityksellistä yhteistyötä seurakuntien kanssa 2023, 34-35.)

Seurakunnat tarjoavat alueen asukkaille osallistumisen ja toimimisen mahdollisuuksia vapaaehtoistoiminnassa (Kunnat ja hyvinvointialueet – merkityksellistä yhteistyötä seurakuntien kanssa 2023, 33).

2.3. Järjestötieto hyvinvointialueella

Järjestötieto voidaan hyvinvointialueella jakaa kolmeen kokonaisuuteen. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen tuottamista sosiaali- ja terveyspalveluista syntyy oikeudellista rekisteritietoa, joka siirtyy jo nyt valtakunnallisiin tietovarantoihin, muun muassa Kanta-arkistoon. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvässä yhteistyössä ollaan tekemisissä osaamisperustaisen näkemystiedon kanssa, jonka hyödyntämiseksi tarvitaan selkeitä, pysyviä yhteistyörakenteita ja -toimintatapoja. Näiden väliin jää oikeutettu tilastotieto, jota syntyy muun muassa järjestöavustuksia hakevien järjestöjen raportoinnista. Tämä tieto on hyvin hajanaista. Se kerääntyy eri toimijoille eivätkä raportoinnit keskustele keskenään. Hyvinvointialueen kannattaakin tehdä järjestöavustuksiin liittyvän seuranta- ja arviointitiedon keräämisen ja hyödyntämisen suhteen yhteistyötä kuntien kanssa. (Niemelä & Auvinen 2021, 70-73.)

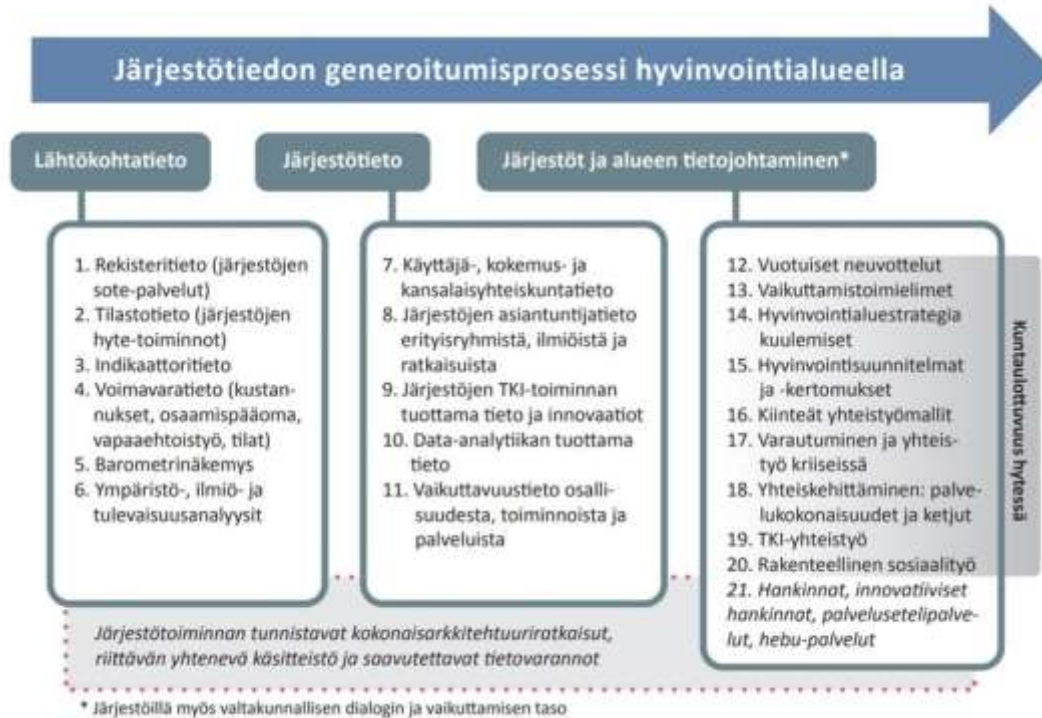
Kuva 2: Tietojohdamisessa tarvittavat järjestötiedon tyypit (Niemelä & Auvinen 2021, 73)

Rekisteri- ja tilastotietojen lisäksi hyvinvointialueen käytettävissä on muutakin järjestöihin liittyvää tietoa: tietoa indikaattoreista (esimerkiksi järjestötoimintaan osallistuminen) ja voimavaroista (esimerkiksi järjestöavustukset ja järjestöjen käytössä olevat tilat), barometrien tuottamaa tietoa (esimerkiksi SOSTEn järjestöbarometri) ja erilaisia tulevaisuusanalyyskejä (esimerkiksi SITRAn tai Pohjois-Pohjanmaan liiton ennakkointityö). (Niemelä & Auvinen 2021, 70-73.)

Yhteistyössä järjestöjen kanssa hyvinvointialue voi saada hyödynnettäväkseen myös järjestötoiminnassa syntyvää tietoa, kuten kokemus- ja asiantuntijatietoa järjestöjen kohderyhmän hyvinvoinnista (esimerkiksi Meidän aremme ja elämämme -kokemustiedon kysely järjestöille), järjestöjen kehittämistoiminnassa syntyvää tietoa (esimerkiksi erilaiset selvitykset ja tutkimukset), data-analytiikan tuottamaa tietoa (esimerkiksi järjestöjen analyysit niiden toimintoihin osallistuvista ja heidän tarpeistaan) ja vaikuttavuustietoa (esimerkiksi järjestöjen seuranta- ja arviointiraportoinnit järjestöavustuksiin liittyen). (Niemelä & Auvinen 2021, 70-73.)

Hyvinvointialueen tietojohdamisessa järjestöt ovat mukana tuottamassa ja hyödyntämässä tietoa muun muassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvien neuvottelujen, vaikuttamistoimielinten, strategia- ja hyvinvointikertomustyön ja yhteiskehittämisen avulla. Myös tämän yhteistyön

mahdollistamiseksi tarvitaan selkeitä, pysyviä yhteistyörakenteita ja -toimintatapoja. (Niemelä & Auvinen 2021, 70-73.)

Kuva 3: Järjestötiedon generoitumisen prosessi (Niemelä & Auvinen 2021, 98)

Pohjois-Pohjanmaan sosiaali- ja terveysjohtajille ja -asiantuntijoille syksyllä 2021 toteutetusta kyselystä kävi ilmi, että vastaajilla oli varsin heikosti tietoa järjestöjen tarjoamasta hyvinvointia ja terveyttä edistävästä toiminnasta. Väitteeseen ”Minulla on työni tukena riittävästi tietoa seuraavien tahojen hyvinvointia ja terveyttä edistävästä toiminnasta: järjestöt ja yhdistykset” 41% vastasi joko jokseenkin tai täysin samaa mieltä ja 33% joko jokseenkin tai täysin eri mieltä. Vielä heikommin vastaajat tunsivat seurakuntien toimintaa. Kukaan ei vastannut täysin samaa mieltä ja jokseenkin samaa mieltä oli 39%. Jokseenkin tai täysin eri mieltä vastasi 41%. Väittämään ”Organisaatiossani on hyvinvointia ja terveyttä edistävän tietojohtamisen tueksi riittävästi monialaista yhteistyötä” yli puolet vastasi joko jokseenkin tai täysin eri mieltä. (Kivilahti 2022, 56-57, 67.)

2.3.1. Lähellä.fi-verkkopalvelu

Osa järjestöistä ja seurakunnista ilmoittaa perustietojaan ja yleishyödyllistä toimintaansa koskevia tietoja järjestötiedon portaaleissa. Lähellä.fi on järjestötoimijoiden yhdessä kehittämä valtakunnallisesti ja alueellisesti toimiva verkkopalvelu, joka kokoaa järjestöjen, yhdistysten ja yhteisöjen tuen, toiminnan ja tapahtumat yhteen osoitteeseen. Palvelu helpottaa yleishyödyllisen toiminnan löytämistä ja on helposti integroitavissa julkisen sektorin digitaalisiin palveluihin. (<https://www.lahella.fi/tietoa-palvelusta>)

Lisäksi valtakunnallisesti on käytössä Vertaistalo.fi-verkkopalvelu ja Toivo-sovellus, jotka kokoavat potilasjärjestöjen tarjoamaa vertaistukea (<https://www.terveyskyla.fi/vertaistalo>, <https://olkatoiminta.fi/kansio/vertaistukisovellus/>). Järjestöillä on myös sähköisten palvelujen koontisivustoja, kuten Tukinet (<https://tukinet.net/>) ja Hyvä kysymys (<https://www.hyvakysymys.fi/>).

Ei ole olemassa mitään sellaista portaalia, josta löytyisivät kaikkien Pohjois-Pohjanmaalla toimivien järjestöjen ja seurakuntien yhteystiedot tai tiedot niiden yleishyödyllisistä toiminnoista.

2.3.2. Meidän arkemme ja elämämme -järjestökysely

Meidän arkemme ja elämämme -järjestökysely toteutettiin POPsote-hankkeen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen osahankkeen toimesta osana maakunnallista kokemustiedon keräämistä 10.-28.5.2021. Asukkaille oli oma Minun arkeni ja elämäni -kysely, jossa he vastasivat omaan elämäänsä ja hyvinvointiinsa liittyviin kysymyksiin.

Järjestöjen kyselyssä järjestöjen työntekijät ja luottamushenkilöt vastasivat järjestön kohderyhmän elämään ja hyvinvointiin liittyviin kysymyksiin. Järjestökysely toteutettiin, jotta tietoa saataisiin niistäkin kohderyhmistä, jotka eivät todennäköisesti itse vastaa asukaskyselyihin.

Kyselyyn vastattiin 116 kertaa ja vastaukset liittyivät lähes jokaisen maakuntamme kunnan asukkaisiin. Innokkaimmin kyselyyn vastattiin eläkeläis- ja kyläyhdistyksissä. Vastaukset liittyivät kohderyhmistä tyypillisimmin eläkeläisiin, lapsiin ja nuoriin ja perheisiin ja ikäryhmistä kaikenikäisiin, ikäihmisiin ja vanhuksiin. (https://pohde.fi/wp-content/uploads/2023/02/Minun-arkeni-ja-elamani-2021_Jarjestokyselyn-tulokset.pdf)

Kyselyyn vastanneiden järjestöjen kohderyhmät näyttivät voivan parhaiten turvallisuuden tunteen, elinympäristön, asunnon lähiympäristön, vapaa-ajan ja asunnon osa-alueiden osalta. Heikoimmin järjestöjen kohderyhmillä meni työn, kyvyn käyttää etäpalveluja, mielen hyvinvoinnin ja toimintakyvyn suhteen. (https://pohde.fi/wp-content/uploads/2023/02/Minun-arkeni-ja-elamani-2021_Jarjestokyselyn-tulokset.pdf)

Tarkemmassa tarkastelussa voitiin havaita, että järjestöt, jotka olivat valinneet kohderyhmikseen pitkäaikaissairaat, vammaiset, kuntoutujat, potilaat tai liikuntarajoitteiset, olivat arvioineet kohderyhmän hyvinvoinnin joko erittäin hyväksi tai hyväksi huomattavasti koko aineistoa harvemmin useilla osa-alueilla. Näitä osa-alueita olivat esimerkiksi toimintakyky (29% koko aineistoa heikompi), kyky käyttää etäpalveluja (27%), fyysinen terveys (26%), turvallisuuden tunne (25%), sujuva arki (23%) ja mielen hyvinvointi (21%). Myös järjestöt, jotka olivat valinneet edustamukseen ikäryhmiksi ikäihmiset tai vanukset, olivat arvioineet kohderyhmän hyvinvoinnin joko erittäin hyväksi tai hyväksi huomattavasti koko aineistoa harvemmin useilla osa-alueilla, esimerkiksi turvallisuuden tunteen suhteen (25% koko aineistoa heikompi). (https://pohde.fi/wp-content/uploads/2023/02/Minun-arkeni-ja-elamani-2021_Jarjestokyselyn-tulokset.pdf)

Kun järjestökyselyn tuloksia verrattiin kuntalaiskyselyn tuloksiin, kävi ilmi, että järjestöjen kohderyhmät voivat kaikilla elämän osa-alueilla keskimäärin selvästi heikommin kuin kuntalaiskyselyyn vastanneet. Järjestöjen kohderyhmistä pitkäaikaissairaat, vammaiset, kuntoutujat, potilaat tai liikuntarajoitteiset ja ikäihmiset tai vanukset voivat kyselyn tulosten mukaan kaikkein heikoimmin. (https://pohde.fi/wp-content/uploads/2023/02/Minun-arkeni-ja-elamani-2021_Jarjestokyselyn-tulokset.pdf)

Hyvän arjen ja elämän edistämiseksi tarvitaan järjestövastaajien mielestä parannuksia erityisesti avun ja palvelujen saamiseen ja harrastusmahdollisuuksiin puitteineen (https://pohde.fi/wp-content/uploads/2023/02/Minun-arkeni-ja-elamani-2021_Jarjestokyselyn-tulokset.pdf).

2.4. Järjestöt ja seurakunnat hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kumppaneina

Kuntien hyvinvointikertomuksiin kertyy tietoa järjestöistä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) minimitietosisältöjä koskevan ohjeistuksen (<https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/tiedon-hyodyntaminen/hyvinvointikertomusten-minimitietosisalto>) mukaan kuntien tulee tehdä hyvinvointikertomuksiin itsearviointia seuraavista asioista (vuoden 2021 tulokset). Näitä asioita tulee arvioida myös alueellisessa hyvinvointikertomuksessa:

- Kolmannen sektorin tai järjestöjen edustajia kuuluu 12 kunnan (46% vastaajista, koko maassa 27%) hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmään.

- Järjestöt ovat osallistuneet hyvinvointikertomuksen laatimiseen 17 kunnassa (65% vastaajista, koko maassa 50%).
- 25 kunnassa (96% vastaajista, koko maassa 71%) on nimetty henkilö, jonka työnkuvaan sisältyy kokonaisvaltainen järjestöyhteistyön koordinointi.
- Kunnat myönsivät järjestöille avustuksia keskimäärin 70,6€/asukas (koko maassa 84€/asukas).
- Kunnista 19 (73% vastaajista, koko maassa 77%) käyttää avustustoiminnan myöntämisen perusteina kuntastrategian tavoitteita ja 15 (58% vastaajista, koko maassa 57%) laajan hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman tavoitteita.
- 24 kuntaa (92% vastaajista, koko maassa 75%) käyttää toimitilatuon muotona tilojen tarjoamista järjestöille pysyvään käyttöön ja 25 (96% vastaajista, koko maassa 88%) tilapäiskäyttöön. Lisäksi 17 (65% vastaajista, koko maassa 71%) antaa tiloista vuokra-alennuksia järjestöille.

(TIEDONKERUU KUNNAN JOHDOLLE väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä 2021 - tiedonkeruun perustaulukot. Päivitetty 29.10.2021. (www.teaviisari.fi))

TEA-viisarissa kunnilta kysytään hyvinvointikertomusten minimitietosisältöjen lisäksi myös muun muassa kokemusasiantuntijoiden hyödyntämisestä kunnan palveluiden suunnittelussa tai kehittämistyöstä. Tämä toteutuu Pohjois-Pohjanmaalla 14 kunnassa (52% vastaajista, koko maassa 58%). (TIEDONKERUU KUNNAN JOHDOLLE väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä 2021 -tiedonkeruun perustaulukot. Päivitetty 29.10.2021. (www.teaviisari.fi).

Lisäksi vuoden 2019 TEA-viisarin tuloksista selviää, että viranhaltijoiden, päättäjien ja järjestöjen tapaamisia järjestää Pohjois-Pohjanmaalla 22 kuntaa (88% vastaajista, koko maassa 83%). Kirjallinen avustusohjeistus järjestöille löytyy 21 Pohjois-Pohjanmaan kunnasta (84% vastaajista, koko maassa sama). (TIEDONKERUU KUNNAN JOHDOLLE väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä 2019 - tiedonkeruun perustaulukot. Päivitetty 13.11.2019. (www.teaviisari.fi).

Pohjois-Pohjanmaan sosiaali- ja terveysturvayhdistyksen Pohjois-Pohjanmaan järjestö rakenne - hankkeen kunta-järjestöyhteistyön kartoituksen (2020) mukaan

- 18 kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmässä oli mukana järjestöedustaja.
- 27 kunnasta löytyi nimetty järjestöyhdyshenkilö.
- Yhteiset tapaamiset kunnan ja järjestöjen välillä olivat lisääntyneet viimeisten kolmen vuoden aikana 20 kunnassa ja seitsemässä kunnassa tapaamisten määrä oli pysynyt samana.
- Järjestöille maksettavien avustuksien määrä oli noussut viimeisen kolmen vuoden aikana seitsemässä kunnassa ja vähentynyt kahdessa kunnassa. Järjestöjen avustushausta tiedottaminen oli lisääntynyt 17 kunnassa viimeisen kolmen vuoden aikana.
- Järjestöille maksuttomien tilojen määrää oli lisännyt seitsemän kuntaa viimeisen kolmen vuoden aikana. Järjestöjen maksuttomassa käytössä oli kunnissa muun muassa kirjaston kokous- ja ryhmätiloja, kunnantalon kokoustiloja, nuorisotiloja, yhdistyksien kokoontumispaikkoja, esimerkiksi järjestötiloja, ja liikuntatiloja.
- 21 kuntaa oli lisännyt järjestöjen toiminnasta viestimistä kuntalaisille viimeisen kolmen vuoden aikana.

(https://www.ihimiset.fi/assets/files/sites/8/2017/06/JR_Kunta-jarjestoyhteistyon-raportti-2020_.pdf)

Alueellisessa hyvinvointikertomuksessa tulee THL:n minimitietosisältöjä koskevan ohjeistuksen mukaan tarkastella myös järjestötoimintaan aktiivisesti osallistuneiden osuutta. Tiedot käyvät ilmi Finsote-tutkimuksesta. (<https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/tiedon-hyodyntaminen/hyvinvointikertomusten-minimitietosisalto>) Aktiivisesti järjestötoimintaan osallistuvien osuus työikäisessä väestössä on vähentynyt Pohjois-Pohjanmaalla ja valtakunnallisesti: 2018 Pohjois-Pohjanmaan työikäisestä väestöstä osallistui aktiivisesti järjestötoimintaan 28,7% (koko maa 27,1%). 2020 vastaava luku oli enää 23,6% (koko maa 23,5%). Erytisen suuri muutos on tapahtunut työikäisissä naisissa, joista 2018 jopa 35% (koko maa 27,6%) osallistui aktiivisesti järjestötoimintaan ja 2020 enää 24,1% (koko maa 23,2%). (<https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/index>)

Sama muutos näkyy ikääntyneessä väestössä: 2018 Pohjois-Pohjanmaan yli 65-vuotiaista osallistui aktiivisesti järjestötoimintaan 28,7% (koko maa 29,3%). 2020 vastaava luku oli enää 25,4% (koko maa 27,4%). 2018 Pohjois-Pohjanmaan yli 75-vuotiaista osallistui aktiivisesti järjestötoimintaan 25,8% (koko maa 26,2%). 2020 vastaava luku oli enää 23,8% (koko maa 23,9%). Erytisen suuri negatiivinen muutos

on tapahtunut yli 75-vuotiaissa miehissä, joista 2018 jopa 27,6% (koko maa 25%) osallistui aktiivisesti ja 2020 enää 19,6% (koko maa 23,5%) ja yli 65-vuotiaissa naisissa, joista 2018 jopa 30,4% (koko maa 31,0%) osallistui aktiivisesti ja 2020 enää 26,5% (koko maa 28,9%). Pohjois-Pohjanmaalla yli 75-vuotiaat naiset ovat lisänneet osallistumistaan järjestötoimintaan 24,6%:sta (2018) 26,5%:iin (2020), vaikka valtakunnallisesti osallistuminen on vähentynyt (27%:sta 24,1%:iin). (<https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/index>) Koronapandemialla on voinut olla vaikutusta asukkaiden järjestötoimintaan osallistumiseen, koska toimintaa ei ole vuonna 2020 ollut samalla tavalla tarjolla kuin ennen pandemiaa.

2.4.1. Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointisopimus

Pohjois-Pohjanmaan kunnat, sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymät, Pohjois-Suomen aluehallintovirasto, Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri ja Pohjois-Pohjanmaan liitto solmivat vuonna 2019 vuosiksi 2019-2025 hyvinvointisopimuksen, jolla ne ilmaisivat halunsa edistää ja kehittää pohjoispohjalaisten ihmisten hyvinvointia.

(<https://pohjois-pohjanmaa.fi/wp-content/uploads/2020/09/Hyvinvointisopimus2019.pdf>)

Hyvinvointisopimuksen mukaisesti ”Hyvinvoinnin edistäminen kuuluu kaikille. Se on kaikkien toimialojen ja toimijoiden asia”. Allekirjoittajatahot ovat lupautuneet kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi muun muassa ”vahvistamaan ja kehittämään yhteistyötä paikallisten ja alueellisten yhteistyökumppaneiden, kuten järjestöjen ja yhdistysten, seurakunnan, julkisyhteisöjen, yritysten sekä muiden hyvinvointiverkostotoimijoiden kanssa.”

(<https://pohjois-pohjanmaa.fi/wp-content/uploads/2020/09/Hyvinvointisopimus2019.pdf>)

Hyvinvointisopimukseen perustuen toimijat ovat sitoutuneet verkostomaiseen hyvinvointiyhteistyöhön, jolla on yhdessä sovitut rakenteet ja toimintatavat (<https://pohde.fi/tietoa-meista/yhteistyö-ja-kumppanit/hyvinvointityo/verkostot-kokoavat-osaajia-yhteen/>).

2.4.2. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhteistyörakenteet

Pohjois-Pohjanmaalla toimi vielä vuonna 2021 kaksi monialaista HYTE-työryhmää: Hyvinvoinnin yhteistyöryhmä HYR (Pohjois-Pohjanmaan liitto) ja HYTE-neuvottelukunta (Pohjois-Suomen aluehallintovirasto). Molempiin HYTE-yhteistyöryhmiin kuului edustajia järjestöistä. (Kilpeläinen ym. 2021.) Järjestöjä ja seurakuntia kuuluu myös maakunnallisiin hyvinvoinnin teemaverkostoihin (<https://pohde.fi/tietoa-meista/yhteistyö-ja-kumppanit/hyvinvointityo/verkostot-kokoavat-osaajia-yhteen/>).

”Pohjois-Pohjanmaan järjestöneuvottelukunta edustaa maakunnassa toimivia järjestöjä Pohjois-Pohjanmaan liitossa tehtävässä aluekehittämistyössä ja toimii viestinviejänä kansalaisten suuntaan.” Neuvottelukunnan jäsenet nimeää maakuntahallitus. (<https://www.pohjois-pohjanmaa.fi/pohjois-pohjanmaan-liitto/organisaatio/jarjestoneuvottelukunta/>)

Järjestöneuvottelukunnan tehtävinä on osallistua maakunnan kehittämiseen, tehdä järjestötoimintaa näkyväksi ja tunnetuksi, edistää kansalaisten ja järjestöjen osallistumismahdollisuuksia, tehdä yhteistyötä Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen osallisuustyön kanssa ja edistää järjestöjen välistä yhteistyötä ja järjestöjen yhteistyötä julkisen sektorin ja elinkeinoelämän kanssa. (<https://www.pohjois-pohjanmaa.fi/pohjois-pohjanmaan-liitto/organisaatio/jarjestoneuvottelukunta/>)

2.5. Järjestöt ja seurakunnat sosiaali- ja terveystalvelujen kumppaneina

TEA-viisarissa perusterveydenhuollon yksiköiltä kysytään terveyden edistämisen aktiivisuuteen liittyen myös yhteistyöstä järjestöjen kanssa. Vuoden 2018 tutkimuksen mukaan terveyskeskusten palvelujen ja toiminnan strategisessa suunnittelussa ja kehittämisessä hyödynnettiin suunnitelmallista yhteistyötä järjestöjen kanssa melko hyvin (72% vastaajista), mutta ei niin hyvin kuin koko maassa (79%)

(Terveydenedistämisasiivisyys (TEA) perusterveydenhuollossa 2018 -tiedonkeruun perustaulukot. Päivitetty 7.8.2019. (www.teaviisari.fi)).

Vuoden 2020 tutkimuksen mukaan kehittämissasiakkaita tai kokemusasiatuntijoita hyödynnettiin huomattavasti koko maata heikommin (38% vastaajista, koko maassa 59%). Suurin osa vastaajista (81%, koko maassa sama) kertoi, että terveyskeskuksen tiloja on annettu ammattilaisten, järjestöjen edustajien, vapaaehtoisten ja kansalaisten käyttöön yhteisiksi kohtaamispaikoiksi. (Terveydenedistämisasiivisyys (TEA) perusterveydenhuollossa 2020 -tiedonkeruun perustaulukot. Päivitetty 20.5.2021. (www.teaviisari.fi)).

Vuoden 2018 tulosten mukaan perhekeskusyhteistyön puitteissa valtaosassa terveyskeskuksia säännöllisestä yhteistyöstä lapsiperhejärjestöjen kanssa oli joko sovittu (61% vastaajista, koko maassa 59%) tai sopiminen oli suunnitteilla (6% vastaajista, koko maassa 13%). Palveluketjuista ja -tuotannosta järjestöjen kanssa oli osassa terveyskeskuksista sovittu lasten ja nuorten ylipainoisuuden vähentämiseen liittyen (12% vastaajista, koko maassa 20%) ja työikäisten ylipainoisuuden vähentämiseen liittyen (25% vastaajista, koko maassa 20%). Sovittu oli myös yli 75-vuotiaiden kotona asuvien henkilöiden ohjauksesta liikuntaryhmiin tai muuhun toimintakykyä ylläpitävään harjoitteluun (50% vastaajista, koko maassa 58%). Myös mielenterveyden edistämisestä ryhmämuotoisen tai muun toiminnan avulla oli sovittu järjestöjen kanssa noin puolessa terveyskeskuksista (47% vastaajista, koko maassa 46%). Osassa terveyskeskuksia oli sovittu myös mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivien henkilöiden tupakoinnin lopettamisen tukemisesta (12% vastaajista, koko maassa 17%) ja ehkäisevästä kuntoutustoiminnasta (29% vastaajista, koko maassa 40%). (Terveydenedistämisasiivisyys (TEA) perusterveydenhuollossa 2018 -tiedonkeruun perustaulukot. Päivitetty 7.8.2019. (www.teaviisari.fi)).

Vuonna 2020 ennaltaehkäisevää tai omahoitoa tukevaa yksilöneuvontaa ja ryhmätoimintaa Pohjois-Pohjanmaan terveyskeskukset toteuttivat joko omana toimintana tai yhteistyössä esimerkiksi järjestöjen kanssa. Yleisimpiä olivat painonhallintaan, ravitsemusneuvontaan, liikuntaneuvontaan, mielenterveyden edistämiseen, alkoholin riskikäytön vähentämiseen, työ- ja toimintakyvyn edistämiseen ja suunhoidon neuvontaan liittyvä yksilöneuvonta ja painonhallintaan, liikuntaneuvontaan, mielenterveyden edistämiseen ja ravitsemusneuvontaan liittyvä ryhmätoiminta. (Terveydenedistämisasiivisyys (TEA) perusterveydenhuollossa 2020 -tiedonkeruun perustaulukot. Päivitetty 20.5.2021. (www.teaviisari.fi)).

2.5.1. Sosiaali- ja terveyspalvelujen yhteistyörakenteet

Pohjois-Pohjanmaalla toimii lukuisia sosiaali- ja terveysjärjestöjen verkostoja, joita on hyödynnetty myös alueen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisessä ja hyvinvointialueen valmistelussa. Osassa verkostoista on mukana edustajia myös muista järjestöistä ja seurakunnista.

- Pohjois-Pohjanmaan sosiaali- ja terveysjärjestöjen alueverkosto muodostuu valtakunnallisten, maakunnallisten ja seutukunnallisten järjestöjen työntekijöistä. Verkosto on toiminut jo vuosia. Sitä kutsuu koolle Pohjois-Pohjanmaan sosiaali- ja terveysturvayhdistys ry.
- Pohjois-Pohjanmaan kokemustoiminnan ohjausryhmässä on sosiaali- ja terveysjärjestöjen lisäksi mukana myös järjestöjen kouluttamia kokemustoimijoita ja kokemustoiminnan tilaajia (muun muassa Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue ja oppilaitoksia). Verkosto on toiminut jo vuosia. Ohjausryhmän koolle kutsumisen vastuu on kiertävä.
- Maakunnalliset järjestöverkostot perustettiin syksyllä 2020 toimimaan Tulevaisuuden sote-keskus -kehittämisohjelmien kumppaneina. Verkostoja oli alun perin neljä: Lasten, nuorten ja perheiden järjestöverkosto, Ikäntyneiden järjestöverkosto, Hoitotakuun järjestöverkosto ja Mielenterveys- ja päihdepalvelujen järjestöverkosto. Syksyllä 2021 perustettiin vielä Kuntoutuksen järjestöverkosto ja keväällä 2022 Vammaispalvelujen järjestöverkosto. Jokaisella järjestöverkostolla on kaksi koolle kutsujaa eri järjestöistä.
- Palveluntuottajajärjestöjen verkosto perustettiin alkuvuonna 2021 edustamaan palveluja tuottavia sosiaali- ja terveysjärjestöjä sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisessä ja hyvinvointialueen valmistelussa. Sitä kutsuu koolle yksi Pelastakaa Lapset ry:n Oulun toimisto.

2.5.2. OLKA-toiminta sairaaloissa ja sote-keskuksissa

Valtakunnallista OLKA®-toimintaa toteutetaan hyvinvointialueiden sairaaloissa ja useilla alueilla perusterveydenhuollossa. OLKA-toiminta on aina hyvinvointialueen ja koordinoiva järjestön yhteistyötä. Toiminta tarjoaa potilaille ja heidän läheisilleen tukea sairauteen sopeutumisessa. Vapaaehtoisille se tarjoaa tilaisuuden auttaa ja saada uusia ystäviä. Työntekijöille toiminta tarjoaa tietoa järjestöjen toiminnasta ja tukea palvelujen kehittämiseen. (<https://olkatoiminta.fi>)

Pohteen alueella OLKA-toimintaa koordinoi OLKA Pohjois-Pohjanmaa. Se tuo Oulun yliopistolliseen sairaalaan, Oulaskankaan sairaalaan ja osaan sote-keskuksista koordinoitusti järjestöjen teemapäivät, materiaalin ja kokemus- ja vapaaehtoistoiminnan. (<https://www.ppsotu.fi/ppsotu/olka-toiminta/>)

2.5.3. Kokemustoiminta sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisessä

Palvelujen vaikuttava kehittäminen tapahtuu yhteistyössä palvelujen käyttäjien kanssa. Palvelun käyttäjän näkemys helpottaa palvelun toimivuuden ja toimimattomuuden tunnistamista. Yhteinen keskustelu lisää ammattilaisten ymmärrystä palvelun käyttäjien tarpeista. Toimivaksi koettuun ja omia vaikuttamismahdollisuuksia sisältävään palveluun sitoutuminen on parempaa. (<https://www.ttl.fi/oppimateriaalit/opas/asiakasosallisuus-sotessa/yhteiskehittaminen/>)

"Kokemustoimijat ovat haastavan elämäkokemuksen omaavia, pitkäaikaissairaita, vammaisia henkilöitä tai heidän läheisiään, jotka välittävät kokemustietoa." "Kokemustoimijoiden arjen asiantuntijuus tarjoaa ammattilaisille ja opiskelijoille mahdollisuuden peilata teoretiedon kautta saatua näkökulmaa käytännön kokemuksiin sairauksista ja vammoista. Kokemustieto auttaa jäsentämään ja soveltamaan teoreettista tietoa." (<https://kokemustoimintaverkosto.fi/kokemustoiminta/>) Kokemustoiminta eroaa järjestöjen tarjoamasta vertaistukitoiminnasta siten, että vertaistuen kohteena on toinen saman kokenut, kokemustoiminnan kohteella taas ei ole samaa kokemusta kuin kokemustoimijalla (<https://kokemustoimintaverkosto.fi/kokemustoiminta/kasitteet/>).

Valtakunnallisen kokemustoimintaverkoston kautta toimivat kokemustoimijat on koulutettu tehtäväänsä sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimesta (<https://kokemustoimintaverkosto.fi/kokemustoiminta/kokemustoimijan-koulutus/>). Jokaisen kokemustoimijan taustalta löytyykin jokin sosiaali- ja terveysjärjestö, joka tukee kokemustoimijaa tehtävässään (<https://kokemustoimintaverkosto.fi/kokemustoiminta/kokemustoimintaverkosto/>). Sosiaali- ja terveyspalveluissa kokemustoimijat edustavat palvelujen käyttäjiä.

Kokemustoimijoiden hyödyntämistä kokeiltiin Tulevaisuuden sote-keskus -hankkeen Mielenterveys- ja päihdepalveluiden kehittämisohjelman kautta Oulunkaaren kuntayhtymän mielenterveys- ja päihdepalveluissa ja Ikäohjelman kautta Limingassa mielenterveyskuntoutujille suunnatussa ryhmätoiminnassa. Pienimuotoisesti kokemustoimijoita on voitu hyödyntää myös muissa Pohjois-Pohjanmaalla sosiaali- ja terveyspalveluja tuottaneissa organisaatioissa.

Pohteella kokemustoimijoiden välitys on organisoitu osana OLKA-toimintaa (<https://www.ppsotu.fi/ppsotu/olka-toiminta/>).

2.5.4. Järjestöneuvonta järjestöjen keskitettynä neuvontapalveluna

Järjestöneuvonta on sosiaali- ja terveysjärjestöjen keskitetty neuvontapalvelu vaikeassa elämäntilanteessa oleville asukkaille, jotka tarvitsevat tukea tilanteen ratkaisemiseksi tai ovat kiinnostuneita järjestö- ja vapaaehtoistoiminnasta. Järjestöneuvonta tarjoaa keskusteluapua erilaisiin elämäntilanteisiin, apua oikean auttajatahon löytämiseen, ohjausta sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toimintaan ja tietoa vapaaehtoistoiminnasta. Järjestöneuvontaa toteuttaa Oulun Kumppanuuskeskuksesta käsin koko Pohjois-Pohjanmaan alueelle Pohjois-Pohjanmaan sosiaali- ja terveysturvayhdistys ry. (<https://www.lahella.fi/activities/1589630972>)

2.6. Järjestöt pelastustoimen kumppaneina

Pelastustoimessa järjestöyhteistyö jakaantuu kahden tehtäväkokonaisuuden alle: onnettomuuksien ehkäisyyn ja pelastustoimintaan. Molemmissa tehtäväkokonaisuuksissa pelastustoimi tekee yhteistyötä eri järjestöjen kanssa.

Pelastustoimi ei ole perinteisesti nähnyt sopimuspalokuntatoimintaa järjestöyhteistyönä, vaan sopimuspalokunnat ovat kiinteä osa pelastustoimen palvelukykyä ja niitä hyödynnetään keskinäisen sopimuksen mukaisissa tehtävissä. Sopimuspalokuntatoiminta onkin kiinteä osa pelastustoimen organisaatiota osana sen lakisääteistä palvelutuotantoa. Sopimuspalokuntien henkilöstön suorituskykyä turvallisuusviestinnässä ja pelastustoiminnassa hyödynnetään ja kehitetään suunnitelmallisesti kunkin oman osaamisen ja suorituskyvyn sallimissa rajoissa.

Alueen sopimuspalokunnat tekevät myös erittäin tärkeää palokuntanuoriso-, palokuntanais- ja sopimuspalokunnan tukiosastotyötä, jota pelastustoimi tukee alue- ja palokuntasopimuksissa sovitulla tavalla suoraan pelastustoimen talousarvion kautta. Näihin tukimuotoihin kuuluvat myös sopimuksissa sovitut suoriteperusteet tai -tavoitteet.

Alueen sopimuspalokuntien kiinteä yhteys pelastustoimen palvelutuotannon osana edellyttää myös niiden muun järjestötoiminnan yhteensovittamista ja koordinoitua, ettei pelastustoimen lakisääteisessä palvelutuotannossa oleva resurssi kuormitu liikaa lakisääteisen palvelutarpeen ulkopuolisista, sopimusperusteisista tehtävistä vaarantaen pelastustoiminnan toimintavalmiutta.

Onnettomuuksien ehkäisy osalta pelastustoimella on pitkään jatkuneita ja tavoitteellisia yhteishankkeita, esimerkiksi Päivä Paloasemalla -tapahtuma (Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK, sopimuspalokunnat ja muut palokuntayhteisöt), Turvaa Tenaville -tapahtuma (Liikenneturva) ja NouHätä -kampanja (SPEK). Lisäksi toteutetaan muun muassa luentoja järjestöjen tapahtumissa (esimerkiksi eläkeläisjärjestöt ja vammaisjärjestöt). Pelastustoimi tekee myös liikenneturvallisuusyhteistyötä alueemme kunnissa (ELY- tai konsulttijohtoista, mutta vahvasti Liikenneturvan kanssa yhteistyössä).

Pelastustoiminnan suuremmissa ja pitkäkestoisemmissä tehtävissä pelastustoimi tekee yhteistyötä muun muassa Vapaaehtoinen pelastuspalvelu Vapepan, meri- ja järvipelastusseurojen, Suomen Punaisen Ristin ja WWF:n kanssa. Tämä yhteistyö kohdistuu pääosin tapahtuneiden onnettomuuksien hoitamiseen. Meripelastustehtävissä ja niihin varautumisissa vastuu yhteistoiminnasta ja pelastustoiminnasta on ensisijaisesti Rajavartiolaitoksella.

2.7. Kuntien ja kuntayhtymien järjestöavustukset

Pohjois-Pohjanmaan kunnille ja kuntayhtymille toteutettiin tietopyynnöt vuosien 2019 ja 2020 järjestöavustuksiin liittyen elokuussa 2021 ja vuoden 2021 avustuksiin liittyen tammikuussa 2022. Tietopyyntöjen aineistojen pohjalta laaditusta järjestöavustusselvityksestä (14.4.2022) kävi ilmi, että Pohjois-Pohjanmaan kunnat ja osa kuntayhtymistä myöntää järjestöille avustuksia.

Vuonna 2019 kunnat myönsivät avustuksia yhteensä 7 186 233,62 euroa, vuonna 2020 yhteensä 6 391 682,04 euroa ja vuonna 2021 yhteensä 4 956 282,3 euroa. Pohjois-Pohjanmaan sote-kuntayhtymistä avustuksia myönsivät Peruspalvelukuntayhtymä Kallio, Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymä ja Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri vuonna 2019 yhteensä 86 725 euroa, vuonna 2020 yhteensä 85 450 euroa ja vuonna 2021 yhteensä 85 750 euroa. (Järjestöavustusselvitys 14.4.2022.)

Avustuksista osa myönnettiin sosiaali- ja terveys- tai perusturvan toimialalta. Vuonna 2019 sosiaali- ja terveystoimista myönnettiin avustuksia kuudessa kunnassa ja kolmessa kuntayhtymässä yhteensä

2 600 844,88 euroa ja vuonna 2020 yhteensä 1 830 428,51 euroa ja vuonna 2021 viidessä kunnassa ja kolmessa kuntayhtymässä yhteensä 684 450 euroa. (Järjestöavustusselvitys 14.4.2022.)

Tietopyynnön pohjalta selvisi, että osassa avustuksista oli kyse kumppanuudesta, jossa kunta tai kuntayhtymä edellytti järjestöltä tietyn toiminnan toteuttamista. Tällaista kumppanuutta liittyy tyypillisimmin järjestöalojen, kohtaamispaikkojen ja perhepalvelukeskusten toimintaan. Toisaalta aineistosta ei selvinnyt, miten kunnat ja kuntayhtymät tukivat järjestöjen toimintaa tarjoamalla niiden käyttöön maksuttomia tai markkinahintaa edullisempia tiloja eikä sitä, kuinka iso osa kuntien myöntämistä avustuksista palautui kunnille tilamaksujen muodossa. Aineisto ei kertonut myöskään sitä, kuinka iso osa muutoksesta selittyi sillä, että kunta muutti maksuttomia tiloja maksullisiksi tai maksullisia maksuttomiksi, ja kompensoi muutosta avustummäärän muutoksella. (Järjestöavustusselvitys 14.4.2022.)

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n ja alueellisten verkostojärjestökumppaneiden muodostaman Järjestöjen sote-muutostuen syksyllä 2021 toteuttamasta kyselystä selvisi, että lähes puolet kunnista ei tuolloin vielä tiennyt, miten niiden järjestöavustukset toteutuvat sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen jälkeen. Suurin osa kunnista (79%) ilmoitti, että oikeita järjestöjen avustusten leikkauksille vuonna 2022 ei ollut näköpiirissä. Kahdeksan prosenttia kunnista aikoi lisätä avustuksia. Kyselyyn vastasi noin 45% kunnista (N=139). (<https://www.soste.fi/uutinen/sote-uudistus-aiheuttaa-epavarmuutta-jarjestojen-avustuksista-useissa-kunnissa-jarjestot-tavoittavat-haavoittuvimmassa-asemassa-olevia/>)

2.8. Järjestöystävällinen Pohjois-Pohjanmaa

Järjestöt aloittivat vuonna 2017 Järjestöystävällinen Pohjois-Pohjanmaa -kampanjan, jonka periaatteiden mukainen yhteistoiminta on sen jälkeen levinnyt myös muun muassa Pohjanmaalle, Pohjois-Savoon, Varsinais-Suomeen, Pirkanmaalle ja Kanta-Hämeeseen.

Kampanjan ytimessä on etsiä vastauksia kysymykseen "Miten kunnan/maakunnallisten organisaatioiden tulisi toimia, jotta järjestöillä olisi hyvät toimintaedellytykset kyseisellä alueella?". Kampanjan mukaan "järjestöystävällinen toiminta edellyttää järjestöjen merkityksen ymmärtämistä ja järjestöjen tekemän työn arvostamista. Järjestöystävällisesti toimiminen vaatii -- organisaatioilta tietoisia päätöksiä ja resurssien suuntaamista järjestöjen toimintaedellytysten tukemiseen."

(<https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/jarjestoystavallinen-kunta-ja-maakunta>)

Kampanjan teesien mukaisesti Järjestöystävällinen kunta tai maakunta

1. mahdollistaa asukkaiden aktiivisen osallistumisen
2. tunnistaa ja tunnustaa järjestöt tasavertaisina kumppaneina
3. nimeää järjestöyhdyshenkilön ja kutsuu järjestöt säännöllisesti koolle
4. tarjoaa järjestöjen käyttöön maksuttomia tiloja
5. maksaa järjestöavustuksia
6. kerää ja hyödyntää asukkaiden kokemuksia palveluissaan
7. viestii järjestötoiminnasta asukkaille

(<https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/jarjestoystavallinen-kunta-ja-maakunta>)

Pohjois-Pohjanmaalla järjestöneuvottelukunta antoi kampanjan pohjalta suosituksen kunnille järjestöyhteistyöhön: Järjestöneuvottelukunta suositti, että

- järjestöt otetaan mukaan hyvinvointityöhön ja -rakenteisiin kunnissa. Hyvinvointikertomus ja –suunnitelma kannattaa valmistella yhdessä järjestöjen kanssa. Järjestöjen tuottamaa kokemustietoa ja järjestöjen asiantuntemusta kannattaa hyödyntää kuntien hyvinvointityössä ja palvelujen kehittämisessä.
- kuntiin nimetään järjestöjen kanssa tehtävästä yhteistyöstä vastaavat järjestöyhdyshenkilöt, joiden työtehtävät ja roolit ja työhön varattu aika on kirjallisesti määritelty. Neuvottelukunta suositti kiinnittämään järjestöyhdyshenkilön tehtävän kunnan organisaatioon ja antamaan hänelle mandaatin järjestöjen kanssa toimimiseen ja järjestöjä koskevien asioiden eteenpäin viemiseen kunnassa.
- kunnat tarjoavat järjestöjen käyttöön maksuttomia tiloja silloin, kun toiminta on yleishyödyllistä, maksutonta ja/tai kaikille avointa. Kuntien tulee myös tiedottaa käytettävissä olevista tiloista

järjestöille. Tilojen tarjoamisen järjestöjen käyttöön tulee olla tasapuolista ja avointa. Tilojen käyttöön tulee olla selkeät, yhdessä sovitut käytännöt ja ohjeet.

- kunnat maksavat avustuksia eri alojen järjestöille. Kuntien tulee myös tiedottaa järjestöille haettavissa olevista avustuksista. Avustuskäytäntöjen tulee olla selkeitä, läpinäkyviä ja tasapuolisia. Järjestöt on hyvä ottaa mukaan avustusten haku- ja myöntöprosessien suunnitteluun.

(<https://www.pohjois-pohjanmaa.fi/wp-content/uploads/2021/04/Jarjestoyhteistyon-suositus-kunnille-2019.pdf>)

Pohjois-Pohjanmaalla järjestöt tuottivat kampanjan ja suosituksen pohjalta kuntien järjestöyhteistyön tueksi oppaan

(<https://www.ihimiset.fi/assets/files/sites/8/2017/06/J%C3%A4rjest%C3%B6yhteisty%C3%B6n-opas-kunnille.pdf>).

Kampanjaa on hyödynnetty myös muissa maakunnissa:

- Varsinais-Suomessa Järjestöystävällinen kunta -toimintamalli rakennettiin osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämissuunnitelmaa (https://innokyla.fi/sites/default/files/2020-11/JA%CC%88RJESTO%CC%88YSTA%CC%88VA%CC%88LLINEN%20KUNTA_0.pdf). Toimintamallin pohjalta rakennettiin myös Järjestöystävällisen hyvinvointialueen toimintamalli (https://innokyla.fi/sites/default/files/2021-11/Hyvinvointialueen_Ja%CC%88rjesto%CC%88ysta%CC%88va%CC%88llinen_Toimintamalli.pdf).
- Pirkanmaalla järjestöt tuottivat kuntien järjestöyhteistyön tueksi oppaan (https://lahella.fi/assets/files/sites/15/2019/12/Opas_kunnan_j%C3%A4rjest%C3%B6yhteisty%C3%B6h%C3%B6n.pdf).

2.9. Esimerkkejä muilta alueilta

Järjestöyhteistyötä on maakunnissa ja hyvinvointialueilla organisoitu monin tavoin. Yhteistyön rakenteet ja järjestöjen toimintaedellytysten tukeminen vaihtelevat alueittain. Pohjois-Pohjanmaalla voidaan hyödyntää muilla alueilla hyviksi havaittuja yhteistyökäytäntöjä.

2.9.1. Hyvinvointialueiden osallisuus- ja kumppanuusmallit

Satakunnan kumppanuusmalli sisältää kolme osaa: neuvottelukunta, kumppanuusryhmä ja eri alojen työryhmät. Neuvottelukunta tuottaa palveluntuottajien näkökulmia päätöksenteon tueksi. Se tekee esityksiä, suosituksia ja kannanottoja hyvinvointialueen johtoryhmälle, seuraa toimivia käytäntöjä ja käsittelee muun muassa laadunvalvonnan periaatteita, mittaristoja, valinnanvapauden käytänteitä ja kulurakenteiden vertailtavuutta. Neuvottelukunnassa ovat mukana edustajat Satasoten johtokunnasta, julkiselta palvelusektorilta, yritysten palvelusektorilta ja kolmannelta sektorilta. Kumppanuusryhmä kehittää palvelutuotannon palveluketjuja monituottajamallilla. Sen alla on työryhmiä, muun muassa mielenterveys, lastensuojelu, vanhustyö, apteekit ja lääkäripalvelut. (<https://satasote.fi/satakunnan-hyvinvointialueen-ja-yrittajien-valille-kumppanuusmalli/>)

Satakunnan kumppanuusmalli pohjaa järjestökentän jakamiseen kolmeen kokonaisuuteen:

- Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen
 - Liikunta-, kulttuuri-, nuoriso-, kylätoiminta, muu vapaa-ajan toiminta ja yhteisöllisyys
 - Vapaaehtoistyö merkittävilta osin
 - Vahva kytkeytyminen kuntien tulevaisuudessa painottuviin tehtäviin
- Sosiaali- ja terveyspalveluja tukevat tehtävät
 - Vertaistuki, neuvonta, kriisityö ja muu auttaminen, taloudellinen apu, tukihenkilöt, sosiaalinen kuntoutus, kuntouttava työtoiminta, toipumista tukeva toiminta, kurssit, valmennukset, leirit
 - Kokemustoiminta
 - Edistäminen alustojen kautta
 - Palveluketjujen yhteiskehittäminen ja kuvaaminen
 - Diakoniatyö

- Palvelutuotanto
 - 3. sektorin voittoa tavoittelemattoman palvelutuotannon esiin nostaminen
 - Yrittäjät laativat kumppanuusmallin, jossa huomioitu myös järjestöjen palvelutuotanto

(<https://innokyla.fi/sites/default/files/2021-12/J%C3%A4rjest%C3%B6jen%20toimintaedellytykset%20sote-uudistuksessa.pdf>)

Pohjois-Savon osallisuusohjelma kokoaa tiedot asukkaiden, palvelun käyttäjien ja henkilöstön osallistumismahdollisuuksista liittyen hyvinvointialueen päätöksentekoon ja palvelujen kehittämiseen. Yhdessä järjestöjen kanssa valmisteltu järjestöyhteistyön suunnitelma ”sisältää tietoa järjestöistä ja yhdistyksistä sekä välineitä hyvän kumppanuuden edistämiseksi järjestöjen ja hyvinvointialueen välillä.” (<https://www.pshva.fi/pohjois-savon-hyvinvointialue/toimeenpano-pohjois-savossa/hyvinvointialueen-ja-kuntien-yhdyspintarakenteiden-suunnittelu.html>)

Keski-Suomen järjestöyhteistyöasiakirja sisältää kuvaukset yhteistyörakenteista (muun muassa järjestöyhdyshenkilöt ja vaikuttamistoimielimet), yhteistyöstä ja yhdessä kehittämisestä (muun muassa palvelupolut ja viestintäyhteistyö) ja muusta yhteistyöstä (muun muassa järjestöforumit, avustukset ja tilat) (<https://www.hyvaks.fi/sites/default/files/2022-12/J%C3%A4rjest%C3%B6yhteisty%C3%B6n%20asiakirja%20-%20Hyv%C3%A4ksyty.pdf>).

2.9.2. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhteistyö

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen alueilla 2021 -työpäpaperin (Kilpeläinen ym. 2021) mukaan suurimmalla osalla (18/22) THL:n keväällä 2021 toteuttaneeseen kyselyyn vastanneista tulevien hyvinvointialueiden edustajista ilmoitti, että alueellisilla hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimijoilla on tiivistä yhteistyötä alueen kuntien ja järjestöjen kanssa. Yhteistyö järjestöjen kanssa ei ollut vielä tiivistä vastaajien mukaan Länsi-Uusimaalla ja Vantaa-Keravalla.

Järjestöt olivat osa säännöllisesti kokoontuvia verkostoja ja työryhmiä. Myös hankkeisiin ja avustamiseen liittyvää yhteistyötä oli muutamalla alueella. Järjestöt olivat mukana valtaosassa (80%) alueellisia HYTE-työryhmiä. (Kilpeläinen ym. 2021.)

2.9.3. Maakunnallisen järjestöyhteistyön rakenteet

Useissa maakunnissa on järjestöyhteistyön strategisia rakenteita, joita on perustettu ja muokattu eri tarpeisiin. Rakenteet toimivat muun muassa järjestötoiminnan ja sen vaikuttavuuden näkyväksi tekemisen ja järjestöjen yhteisen vaikuttamistyön kanavana. (<https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/jarjestojen-ja-maakunnan-yhteistyorakenne>)

Järjestöyhteistyön rakenteissa on yleensä useiden järjestösektoreiden edustajia ja ne edustavat laajasti maakuntansa järjestökenttää. Kokoonpanossa on usein mukana myös maakunnan, kuntien, sosiaali- ja terveyspalvelujen, oppilaitosten ja kehittämiskeskusten edustajia. Yhteistyörakenteen hallinnoimisesta voi vastata esimerkiksi maakuntaliitto tai maakunnallinen verkostojärjestö. (<https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/jarjestojen-ja-maakunnan-yhteistyorakenne>)

Järjestöyhteistyön rakenteen tehtävänä on ”tuoda maakunnanlaajuista painoarvoa järjestöjen laajalle ja monipuoliselle toiminnalle. Tehtävänsä saavuttamiseksi yhteistyörakenne esimerkiksi:

- tekee järjestötoimintaa näkyväksi ja tunnetuksi
- toimii alueensa järjestökentän äänenä ja vaikuttajana järjestöjen tärkeinä pitämässä asioissa
- tukee kansalaisten osallisuutta maakunnallisten ohjelmien ja maakuntastrategian laatimiseen
- edistää sekä järjestöjen keskinäistä että järjestöjen ja julkisen sektorin välistä yhteistyötä
- syventää järjestöjen, maakunnan ja kuntien välistä yhteistyötä terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämässä mm. tukemalla järjestöjen tiivistä integroitumista hyvinvointiohjelmatyöhön
- toimii järjestöjen ja alueviranomaisten yhteistyöelimenä
- antaa lausuntoja ja nimeää järjestöedustajia maakunnallisiin työryhmiin

- vastaa maakunnallisen järjestöstrategian toteuttamisesta, toimeenpanosuunnitelman seuraamisesta ja päivittämisestä
- organisoii maakunnalliset järjestötilaisuudet hallinnoivan tahon kanssa
- viestii toiminnastaan sidosryhmilleen” (<https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/jarjestojen-ja-maakunnan-yhteistyorakenne>)

Edellä mainitun kaltaisina yhteistyörakenteina eri maakunnissa toimivat esimerkiksi seuraavat:

- Lapin maakunnallinen järjestöneuvottelukunta
- Pohjois-Pohjanmaan järjestöneuvottelukunta
- Pohjanmaan järjestöneuvottelukunta
- Pohjois-Karjalan järjestöasiain neuvottelukunta JANE
- Keski-Suomen järjestöareena
- Pohjois-Savon järjestöneuvosto
- Etelä-Savon YhES järjestöneuvottelukunta
- Satakunnan järjestöyhteistyöryhmä
- Kanta-Hämeen järjestöneuvottelukunta
- Päijät-Hämeen järjestöneuvottelukunta
- Keski-Suomen järjestöjen ja maakunnan kumppanuuspöytä

(<https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/jarjestojen-ja-maakunnan-yhteistyorakenne>)

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen kanssa tehtävää yhteistyötä on maakunnissa organisoitu eri tavoin, esimerkiksi

- Keski-Suomessa sosiaali- ja terveysjärjestöt ovat järjestäytyneet teemoittain (<https://www.yhdistystori.fi/keskisuomalaisten-sote-jarjestojen-verkostot/>) ja
- Varsinais-Suomessa perustettiin sote-järjestöjen neuvottelukunta sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen liittyvän kehittämistyön tueksi (<https://vssotehankkeet.fi/article/varsinais-suomen-sote-jarjestojen-neuvottelukunta/>).

Sote-keskuksissa tehtävää järjestöyhteistyötä on kehitetty muun muassa Keski-Suomen terveysasemilla, joista löytyy nimetyt järjestöyhdyshenkilöt ja joiden palveluohjaajat tapaavat järjestöjä säännöllisesti (<https://www.yhdistystori.fi/terveys-ja-hyvinvointiyhteistyot/>).

2.9.4. Maakunnalliset järjestöavustukset

Osa maakunnan laajuisista sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymistä avusti järjestöjen toimintaa. Kymenlaakson sosiaali- ja terveyspalvelujen kuntayhtymä Kymssotessa vastuu järjestöavustuksista oli jaettu kuntayhtymän ja kuntien kesken seuraavasti:

- Kymssote avusti sosiaali- ja terveysalan järjestöjä, jotka joko toimivat koko Kymenlaakson alueella ja täydensivät toiminnallaan Kymssoten palveluprosesseja tai joilla oli toimintaansa STEA-avustusta, johon vaadittiin omarahoitusosuutta, ja joiden toiminta tuki tai täydensi Kymssoten palveluprosesseja. Avustettavia järjestöjä oli Kymssoten alueella 15-20. Omarahoitusosuuksia ei voinut hakea, vaan niistä neuvoteltiin järjestöjen kanssa aina erikseen.
- Kymenlaakson kunnat tukivat taloudellisesti järjestöjä kunnassa sovitujen järjestöavustuskriteerien ja sopimusten mukaisesti. Ne voivat myöntää tukea kaikkien toimialojen yhdistyksille, myös sosiaali- ja terveysyhdistyksille. Kymenlaaksossa on noin 3300 rekisteröityä yhdistystä, joista noin 10% toimii sote-alalla. (Henna Hovi, 14.10.2021.)

Etelä-Savossa sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä Essote avusti jäsenkuntien sosiaali- ja terveysjärjestöjä Pieksämäkeä lukuun ottamatta. Lisäksi kuntayhtymä toteutti järjestöjen kanssa sopimuksellista yhteistyötä. Kuntayhtymän avustuksilla tuettiin järjestötoimintaa, joissa keskityttiin terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen selviytymisen tukemiseen, sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisemiseen ja vähentämiseen, omatoimisuuden ja itsehoidon lisäämiseen, eri-ikäisten syrjäytymisen ennalta ehkäisevään tai korjaavaan toimintaan, maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseen tai vertaistukeen, jonka kohderyhminä olivat esimerkiksi lapset, nuoret, pienituloiset ja ikääntyneet. Avustettavan järjestötoiminnan tuli tukea ja täydentää kuntayhtymän vastuulla olevien palveluiden toimintaa ja järjestön vuosittaista toimintaa. (<https://innokyla.fi/sites/default/files/2021-12/J%C3%A4rjest%C3%B6jen%20toimintaedellytykset%20sote-uudistuksessa.pdf>)

Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä myönsi kohdeavustuksia yhdistyksille ja järjestöille. Vuonna 2021 avustettavan toiminnan tavoitteena oli ”edistää ja monipuolistaa kuntalaisten hyvinvointiin ja terveyteen kohdistuvaa toimintaa, ennaltaehkäistä sairauksia ja edistää kuntayhtymän ja järjestötoimijoiden välistä yhteistyötä”. Lisäksi avustettavalta toiminnalta vaadittiin, että se toteuttaisi alueellisen hyvinvointisuunnitelman strategisia tavoitteita ja kohdistuisi alueella määriteltyihin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen keskeisiin haasteisiin. Lisäksi toiminnan tuli tukea kuntayhtymän perussopimuksen mukaista toiminta-ajatusta ja tehtäviä, edistää väestön aktiivisuutta, omatoimisuutta ja yhteisvastuuta ja ehkäistä kuntalaisten syrjäytymistä yhteiskunnasta.

(<https://sote.kainuu.fi/sites/sote.kainuu.fi/files/documents/library/2021-02/Kohdeavustushakuohje%202021.pdf>)

Hyvinvointialueista järjestöavustusten periaatteista ovat linjanneet muun muassa

- Lapin hyvinvointialue (<https://lapha.fi/wp-content/uploads/2022/06/lapin-hyvinvointialueen-avustusperiaatteet.pdf>)
- Pohjois-Savon hyvinvointialue (<https://pshva.oncloudos.com/cgi/DREQUEST.PHP?page=meetingitem&id=202237-15>)
- Vantaa-Keravan hyvinvointialue ([https://vakehyva.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Aluehallitus/Kokous_5102022/Vantaan_ja_Keravan_hyvinvointialueen_sos\(2414\)](https://vakehyva.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Aluehallitus/Kokous_5102022/Vantaan_ja_Keravan_hyvinvointialueen_sos(2414)))
- Varsinais-Suomen hyvinvointialue (<https://vshyvinvointialue.tweb.fi/ktwebscr/files/show?doctype=7&docid=274254>).

3. Lain velvoitteet hyvinvointialueen yhteistyölle järjestöjen ja seurakuntien kanssa

Laki hyvinvointialueesta (611/2021), Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) ja Pelastuslaki (379/2011) velvoittavat hyvinvointialuetta tekemään yhteistyötä järjestöjen ja muiden yhteisöjen kanssa. Lisäksi hallituksen esityksessä (241/2020) lain perusteluteksteissä ja vaikutuksissa järjestöihin tarkennetaan lain kirjauksia. (<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210611>; <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210612>; <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379>; <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2020/20200241>)

3.1. Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiin liittyvät velvoitteet

Hyvinvointialueen tulee lain (Laki hyvinvointialueesta 611/2021, 34 §) mukaan tehdä asukkaiden osallisuuteen liittyvää yhteistyötä järjestöjen ja muiden yhteisöjen kanssa. Hyvinvointialueen on tiedotettava toiminnastaan paitsi alueen asukkaille ja palvelujen käyttäjille, myös järjestöille ja muille yhteisöille. Palveluista, taloudesta, valmistelussa olevista asioista ja niitä koskevista suunnitelmista, asioiden käsittelystä, tehdyistä päätöksistä ja päätösten vaikutuksista tiedottamisen lisäksi hyvinvointialueen on tiedotettava siitä, millä tavoin päätösten valmisteluun voi osallistua ja vaikuttaa. (<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210611>)

Lain perustelujen (Hallituksen esitys 241/2020, Laki hyvinvointialueesta, perustelut 32 §, mom 1) mukaan asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien turvaamiseksi vanhus- ja vammaisneuvostoissa tulee olla riittävä edustus myös järjestöistä. (<https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2020/20200241>)

Palvelujen käyttäjälähtöisen kehittämisen keinoina voidaan lain perustelujen (Hallituksen esitys 241/2020, Laki hyvinvointialueesta, perustelut 29 §, mom 4) mukaan hyödyntää muun muassa asiakaspalautteen keräämistä, asiakastyytyväisyyden mittaamista, erilaisia ideointi- ja visiointimenetelmiä ja -tilaisuuksia, kokeiluja, yhteissuunnittelua, palvelumuotoilua ja kokemusasiantuntijoiden käyttöä. Palvelujen kehittämistä voi tehdä myös uudenlaisen kansalaistoiminnan kautta esimerkiksi projekteissa, kampanjoissa ja verkostoissa. (<https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2020/20200241>) Edellä mainituista keinoista useimmissa voidaan tehdä järjestöyhteistyötä. Kokemustoiminta on sosiaali- ja terveysjärjestöjen toteuttamaa vapaaehtoistoimintaa (<https://kokemustoimintaverkosto.fi/kokemustoiminta/>).

Lain mukaan hyvinvointialue voi edistää asukkaiden ja palvelujen käyttäjien oikeutta osallistua ja vaikuttaa hyvinvointialueen toimintaan myös muun muassa tukemalla asukkaiden, järjestöjen ja muiden yhteisöjen oma-aloitteista asioiden suunnittelua ja valmistelua (Laki hyvinvointialueesta 611/2021, 29 §, 6. mom). Lain perustelujen (Hallituksen esitys 241/2020, Laki hyvinvointialueesta, perustelut 29 §, mom 6) mukaan hyvinvointialueen antama tuki voi olla esimerkiksi työvälineisiin, viestintään tai toimintaan liittyvää. Asukkaiden lisäksi toimijoina voivat olla erilaiset järjestöt ja yhteisöt, kansalaisjärjestöt, palvelujen käyttäjäyhdistykset, verkostot, projektit, kampanjat, yritykset ja säätöt. (<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210611>; <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2020/20200241>)

Myös valtakunnallinen asiakas- ja potilasturvallisuusstrategia ”suosittelee ottamaan asiakas- ja potilasedustajat mukaan hyvinvointialueiden toiminnan kehittämiseen. Erityisen tärkeää on huomioida haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden ja potilaiden mahdollisuus joko suoraan tai esimerkiksi potilasjärjestöjen kautta osallistua toiminnan kehittämiseen”. (Asiakas- ja potilasturvallisuusstrategia ja toimeenpanosuunnitelma 2022-2026, 23.)

3.2. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvät velvoitteet

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ja siihen liittyvä yhteistyö on lain mukaan sekä kuntien että hyvinvointialueen tehtävä. "Hyvinvointialueella on ensisijainen vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistamisestä siltä osin kuin tämä tehtävä kytkeytyy hyvinvointialueen muihin lakisääteisiin tehtäviin" eli sosiaali- ja terveystalouteen ja pelastustoimeen (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021, 6-7§ <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210612>).

Laki velvoittaa hyvinvointialuetta neuvottelemaan kerran vuodessa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimijoiden, kuten yleishyödyllisten yhteisöjen, kanssa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä koskevista tavoitteista, toimenpiteistä, yhteistyöstä ja seurannasta (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021, 7§). Lain perustelujen (Hallituksen esitys 241/2020, 4.2.4.8 Vaikutukset järjestöihin) mukaan järjestöjen toiminnan tulee olla osa hyvinvointialueen hyvinvointikertomusta ja -suunnitelmaa ja järjestöt tulee ottaa mukaan hyvinvointikertomuksen arviointiin ja hyvinvointisuunnitelman laatimiseen. (<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210612>; <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2020/20200241>)

Lain mukaan järjestöjen toimintaedellytysten ja vaikuttamismahdollisuuksien tukeminen kuuluvat sekä kuntien että hyvinvointialueiden tehtäviin (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021, 6-7§). Lain perustelujen (Hallituksen esitys 241/2020, Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä, perustelut 7 §, mom 4) mukaan hyvinvointialueiden vastuulla voi olla esimerkiksi asukkaiden ohjaaminen järjestötoimintaan, asiantuntija-avun antaminen, toimitilojen tarjoaminen järjestöjen käyttöön ja harkinnan mukaan avustusten myöntäminen järjestöille. (<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210612>; <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2020/20200241>)

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvä yhteistyö järjestöjen ja seurakuntien kanssa on myös hyvin vahvasti huomioitu Valtioneuvoston Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen toimeenpanosuunnitelmassa (https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163021/VN_2021_27.pdf?sequence=1&isAllowed=y).

3.3. Sosiaali- ja terveystalouteen liittyvät velvoitteet

Hyvinvointialue vastaa sosiaali- ja terveystalouteen järjestämisestä ja yhteensovittamisesta alueellaan (Laki hyvinvointialueesta 611/2021, 7 §; Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021, 4§ ja 8§). (<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210611>; <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210612>)

Lain perustelujen (Hallituksen esitys 241/2020, 4.2.4.8 Vaikutukset järjestöihin) mukaan järjestöjen yleishyödyllinen toiminta ja vertaistuki tulee ottaa huomioon hyvinvointialueen strategiassa ja palveluiden suunnittelussa: Järjestöjen tarjoama yleishyödyllinen toiminta ja palvelut ovat jatkossakin osa palveluketjuja tai -kokonaisuutta esimerkiksi varautumiseen ja valmiuteen liittyvissä asioissa, lapsiperheiden palveluissa, pitkäaikaissairauksien hoidossa, mielenterveys- ja päihdepalveluissa ja ikääntyvien palveluissa (<https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2020/20200241>).

Lain määritelmän mukaisesti yhdistykset ja säätiöt luetaan palvelujen tuottajiin (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021, 2§). Hallituksen esityksessä (Hallituksen esitys 241/2020, 4.2.4.8 Vaikutukset järjestöihin) järjestöjen mainitaan toimivan *täydentävinä* palvelujen tuottajina. (<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210612>; <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2020/20200241>)

Lain perusteluissa mainitaan myös yhteistyö *alan* järjestöjen kanssa tutkimusperustaisessa kehittämistoiminnassa (Hallituksen esitys 241/2020, Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä, perustelut 32 §, mom 2). (<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210612>; <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2020/20200241>)

Lain perusteluissa todetaan myös, että hyvinvointialueen yhteistyötä *sosiaali- ja terveysjärjestöjen* kanssa käsitellään vuotuisissa neuvotteluissa Sosiaali- ja terveysministeriön kanssa (Hallituksen esitys 241/2020, 4.2.4.8 Vaikutukset järjestöihin). Neuvotteluiden sisällöstä säädetään lain sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 24 §:ssä. Lain perusteluissa kerrotaan neuvotteluiden sisältävän muun muassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen, sosiaali- ja terveyspalvelujen yhteensovittamiseen ja osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiin liittyvän järjestöyhteistyön tarkastelua.
(<https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2020/20200241>; <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210612>)

3.4. Sosiaali- ja terveydenhuollon sisältölakeihin liittyvät velvoitteet

Viittauksia järjestöjen kanssa tehtävään yhteistyöhön löytyy myös sosiaali- ja terveydenhuollon sisällöllisestä lainsäädännöstä. Tässä muutamia esimerkkejä:

Terveydenhuoltolaissa kuvataan veloitetta yhteistyöhön neuvolapalveluihin liittyen (Terveydenhuoltolaki 1326/2010, 15 §) ja ohjausveloite kuntoutukseen liittyen (Terveydenhuoltolaki 1326/2010, 30 §).
(<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>)

Sosiaalihuoltolaissa mainitaan yhteistyö sosiaalihuollon palvelu- ja tukivalikoiman kehittämisessä (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 7 §) ja asiantuntija-avun antaminen järjestöille erityistä tukea tarvitsevien palveluihin liittyen (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 8 §). (<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>)

Lailta veloitetaan myös ehkäisevän päihdetyön toimien yhteensovittamiseen (Laki ennaltaehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 523/2015, 5 §) ja yhteistyöhön vammaisten henkilöiden olosuhteiden edistämiseksi (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987, 12 §)
(<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150523>; <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>).

Lastensuojelulaissa veloitetaan yhteistyön kuvaamiseen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa (Lastensuojelulaki 417/2007, 12 §) ja yhteistyöhön lastensuojelun järjestämiseen liittyen (Lastensuojelulaki 417/2007, 11 §). (<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>)

Myös rikosoikeudelliseen seuraamisjärjestelmään liittyvissä laeissa on veloitteita yhteistyölle rangaistusajan suunnitelmaan ja vapauttamissuunnitelmaan liittyen (Vankeuslaki 767/2005, 7 §; Laki yhdistelmärankaistuksen täytäntöönpanosta 801/2017, 8 §) ja valvontaa koskevaan rangaistusajan suunnitelmaan liittyen (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 400/2015, 71 §)
(<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>; <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170801>;
<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150400>).

3.5. Pelastustoimeen liittyvät velvoitteet

Lain mukaan pelastustoimi voi käyttää pelastustoiminnassa apunaan vapaaehtoista palokuntaa (sopimuspalokuntaa) sen mukaisesti kuin niiden kanssa on sovittu. Vapaaehtoisia organisaatioita ja henkilöitä voidaan käyttää myös pelastustoimen koulutus-, neuvonta- ja valistustehtävissä. Lisäksi pelastustoimen viranomaisten tulee mahdollisuuksiensa mukaan edistää pelastustoimen tehtävissä käytettävien vapaaehtoisten organisaatioiden toimintaedellytyksiä. (Pelastuslaki 379/2011, 25 §, 51-52 §,
<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379>)

Lain mukaan pelastustoimen tulee onnettomuuksien ehkäisemiseksi ja turvallisuuden ylläpitämiseksi toimia yhteistyössä paitsi muiden viranomaisten myös alueella olevien yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja osallistua paikalliseen ja alueelliseen turvallisuussuunnittelutyöhön. (Pelastuslaki 379/2011, 42 §)
(<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379>) Käytännössä tämä voi tarkoittaa muun muassa turvallisuusviestintään, tukipalvelutoimintaan ja asukkaiden ja yhteisöjen kouluttamiseen liittyvää yhteistyötä.

4. Järjestö- ja seurakuntayhteistyön valmistelu

Hyvinvointialueen järjestö- ja seurakuntayhteistyön valmistelu on koskenut kaikkia niitä asioita, joita lait hyvinvointialueen yhteistyöltä edellyttävät.

Järjestöjen ja seurakuntien edustajat osallistuivat aktiivisesti hyvinvointialueen asiakirjojen valmisteluun:

- sote-palvelustrategian neljässä työpajassa vuonna 2021 oli mukana 115 ihmistä
- hyvinvointialuestrategian neljässä työpajassa keväällä 2022 oli mukana 69 ihmistä
- Osuva-ohjelman useissa työpajoissa keväällä 2022 oli mukana järjestöjen ja seurakuntien edustajia sekä järjestäjän että osallistujan rooleissa ja työpajassa syksyllä 2023 oli mukana 25 ihmistä.

Asukkaille, järjestöille ja seurakunnille järjestettiin syksyllä 2022 kaksi avointa tilaisuutta sote-järjestämissuunnitelmaan liittyen. Lisäksi sote-järjestämissuunnitelman laatimiseen sai osallistua myös vastaamalla anonyymiin verkkokyselyyn ja antamalla virallisen lausuntonsa syyskuussa 2022. Näiden asiakirjojen valmistelussa kertynyttä tietoa on hyödynnetty myös järjestöyhteistyön suunnitelman laatimisessa.

Järjestöyhteistyön suunnitelman luonnos valmisteltiin hanketyönä vuosina 2021–2023. Ennen suunnitelman viemistä päätöksentekoon tuli odottaa ohjaavien asiakirjojen valmistumista ja käsittelyä.

Järjestöverkostot ja seurakuntien edustajat saivat mahdollisuuden kommentoida suunnitelman ja taustamateriaalin luonnoksia tammi-helmikuussa 2024. Luonnosta käsiteltiin järjestöyhteistyöryhmä JYRYn kokouksessa tammikuussa 2024, järjestämisen suppeassa johtoryhmässä maaliskuussa 2024, järjestämisen laajassa johtoryhmässä ja yhdyspintalautakunnassa huhtikuussa 2024 ja vanhusneuvoston työvaliokunnassa ja vammaisneuvostossa toukokuussa 2024. Viestinnän asiantuntijat kävivät suunnitelmaa läpi toukokuussa 2024. Suunnitelma ja taustamateriaali viimeisteltiin saatujen kommenttien pohjalta.

4.1. Sosiaali- ja terveystalvelujen yhteistyön valmistelu

Järjestö- ja seurakuntayhteistyön valmistelu on toteutunut väliaikaisen valmistelutoimielimen ja myöhemmin järjestämistoimintojen ohjauksessa osana osallisuuden, yhdyspintojen ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valmistelua ensin Rakennuudistushankkeen Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen osahankkeen ja myöhemmin Tulevaisuuden sote-keskus -hankkeen resursseilla.

Valmistelun valtakunnallisia suuntaviivoja määriteltiin elokuussa 2021 sosiaali- ja terveydenhuollon uudistushankkeiden ja järjestöjen sote-muutostukikonaisuuden työpajassa, johon osallistui 25 ihmistä. Sote-keskusten, kuntien ja kuntayhtymien järjestöyhdyshenkilöt ja Tulevaisuuden sote-keskus -kehittämishajelmien kehittäjät osallistuivat sosiaali- ja terveystalvelujen rakenteellisen ja sisällöllisen järjestöyhteistyön valmisteluun seitsemässä maakunnallisessa ja kuudessa alueellisessa työpajassa syksyllä 2021. Näistä kahteen maakunnalliseen ja kaikkiin alueellisiin työpajoihin kutsuttiin mukaan myös eri alojen järjestöt ja yhdistykset. Yhdessä rakenteita käsittelevässä työpajassa oli julkisen sektorin osallistujia 47 ja toisessa julkisen ja järjestösektorin osallistujia 81. Sisällölliseen kehittämiseen keskittyvissä työpajoissa osallistumiskertoja oli yhteensä 367.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen osahankkeen ja Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin perusterveydenhuollon yksikön asiantuntijat (11 henkilöä) osallistuivat sosiaali- ja terveystalvelujen järjestöyhteistyön työstämiseen yhteisissä työkokouksissa syksyllä 2021.

Lisäksi järjestöt ja yhdistykset osallistuivat sosiaali- ja terveystalvelujen rakenteellisen yhteistyön valmisteluun eri tavoin:

- Järjestöille suunnattuun kyselyyn (vastausaika 27.9.-31.10.2021) vastasi 26 henkilöä. He edustivat 23 eri järjestöä. Suurin osa vastaajista oli joko järjestön työntekijöitä (57,7%) tai

luottamushenkilöitä (34,6%). Vastaajan edustama järjestö toimi joko koko Suomen alueella (42,3%), useammassa kunnassa Pohjois-Pohjanmaalla (23,1%), yhdessä kunnassa Pohjois-Pohjanmaalla (19,2%) tai koko Pohjois-Pohjanmaalla (15,4%). Järjestön toimialaksi vastaajat ilmoittivat tyypillisesti (sai valita useampia) lapsi- ja perheyhdistyksen (38,5%), kohtaamispaikan tai järjestö- tai vapaaehtoistoiminnan keskuksen (34,6%), yleisen terveyden ja hyvinvoinnin yhdistyksen (30,8%), sairaus- ja potilasyhdistyksen (34,6%), omais- ja läheisyhdistyksen (26,9%) tai päihde- ja mielenterveysyhdistyksen (19,2%).

- Järjestöille järjestettiin kaksi avointa etätöypajaa: Ensimmäisessä työpajassa 28.9.2021 käsiteltiin hyvinvointialueen ja sosiaali- ja terveysalan järjestöjen välistä yhteistyötä. Työpajaan osallistui 33 ihmistä. Toisessa työpajassa 12.10.2021 käsiteltiin hyvinvointialueen ja kaikkien hyvinvointia ja terveyttä edistävien järjestöjen yhteistyötä. Työpajaan osallistui kahdeksan ihmistä.
- Järjestöillä oli myös mahdollisuus erillisen tehtävänannon mukaisesti toteuttaa omissa verkostoissaan avoin verkkotyöpaja. Tällä tavoin työskentelyyn osallistui kolme järjestöjen muodostamaa verkostoa syksyllä 2021.

Sisällöllistä valmistelua tehtiin Tulevaisuuden sote-keskus -kehittämishankkeiden vastinpareina toimineissa maakunnallisissa järjestöverkostoissa, joissa kehitettiin yhdessä järjestöjen kanssa muun muassa sosiaali- ja terveyspalveluja, palveluketjuja ja -kokonaisuuksia ja asiakas- ja palveluohjausta. Maakunnallisia järjestöverkostoja on kuusi: Lapset, nuoret ja lapsiperheet, Mielenterveys- ja päihdepalvelut, Ikäihmiset, Sote-keskus ja OLKA (entinen Hoitotakuu), Kuntoutus ja Vammaispalvelut.

POPsojen innovaatio-osahanketta tuettiin kehittämis- ja innovaatio toimintaan liittyvän järjestöyhteistyön rakentamisessa myös Pohjois-Pohjanmaan sosiaali- ja terveysjärjestöjen alueverkoston, Pohjois-Pohjanmaan kokemustoiminnan ohjausryhmän ja palvelutuottajajärjestöjen verkoston kanssa.

Hyvinvointialueen muiden valmistelijoiden kanssa käytiin keskusteluita järjestöyhteistyön rakenteista liittyen järjestämiseen, konsernipalveluihin ja palvelutuotantoon ja järjestöjen toimintaedellytysten tukemisesta liittyen talouteen, tiloihin ja sopimuksiin.

Järjestöille viestittiin osallistumismahdollisuuksista ja -aikataulusta POPsote-hankkeen ja Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen nettisivujen ja sosiaalisen median, järjestö- ja vapaaehtoistoiminnan verkkopalvelu Ihmiset.fi:n (poistui käytöstä 2022 aikana), Pohjois-Pohjanmaan järjestötoimijat - Facebook-ryhmän, järjestöverkostojen ja avoimien infotilaisuuksien avulla. Kesäkuun 2021 infotilaisuuteen osallistui 25 ihmistä. Joulukuussa 2021 järjestettiin prosessiin osallistuneille kaksi videoitua infotilaisuutta, joissa käytiin valmistelun siihen asti saavutettuja tuloksia läpi. Infotilaisuuksiin osallistui yhteensä 54 ihmistä. Tämän jälkeen prosessiin osallistuneilla oli vielä mahdollisuus kommentoida suunnitelman ja taustamateriaalin luonnoksia 16.1.2022 asti.

4.2. Pelastustoimen yhteistyön valmistelu

Pelastustoimen hyvinvointialuevalmistelussa järjestöyhteistyö liittyy hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen yhdyspintaan. Tässä valmistelussa pelastustoimi oli syksystä 2021 lähtien aktiivisesti mukana. Valmistelu keskittyi ensimmäisessä vaiheessa nykytilan kartoitukseen, arviointiin ja ristiin perehdyttämiseen eri toimijoiden välillä.

Keväällä 2022 pelastustoimen valmistelijat aloittivat ensimmäisen palvelutasopäätöksen valmistelun, jossa hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen avattiin ensimmäistä kertaa palvelulupaukseksi. Uusi organisaatorakenne mahdollistaa aiempaa aktiivisempaa yhteistyötä myös järjestöjen kanssa etenkin onnettomuuksien ennaltaehkäisyssä.

Hyvinvointialueen järjestöyhteistyön toimintamallin luonnosta esiteltiin sopimuspalokuntien tilaisuudessa kesäkuussa 2022.

4.3. Hyvinvointialueen järjestöavustusten valmistelu

Järjestöavustukset olivat yhtenä valmisteltavana teemana syksyn 2021 kyselyssä ja työpajoissa. Tammi-maaliskuussa 2022 toteutettiin järjestöavustusselvitys tietopyyntöjen pohjalta (ks. luku 2.7). Selvitystä käytiin läpi järjestämisen tiimissä. Selvityksen pohjalta toteutettiin työpajat kunnille ja kuntayhtymille (31 osallistujaa) ja järjestöille (kahdessa työpajassa yhteensä 35 osallistujaa).

Selvitystä käsiteltiin yhdyspintalautakunnassa huhtikuussa 2022. Lautakunta perusti järjestöavustusten periaatteiden valmistelemiseksi työryhmän, joka työskenteli touko-kesäkuussa 2022. Työryhmään kuului kolme jäsentä yhdyspintalautakunnasta, kolme jäsentä kunnista ja kolme varsinaista ja kaksi varajäsentä järjestöistä. Koolle kutsujana ja sihteerinä toimi järjestöyhteistyön projektisuunnittelija. Lisäksi osaan kokouksista osallistui yhdyspintalautakunnan puheenjohtaja. Työryhmä kokoontui viisi kertaa (osallistumiskertoja 51).

Työryhmän laatimaa luonnosta käsiteltiin yhdyspintalautakunnassa kesäkuussa 2022. Luonnoksesta toteutettiin lausuntokierros 23.6.-21.8.2022. Lausuntoja saatiin määräajassa kuusi ja määräajan jälkeen yksi. Lausunnoissa järjestöavustusten periaatteiden kirjauksia pidettiin pääosin hyvinä. Esiin tuodut muutostarpeet liittyivät kirjausten täsmentämiseen, hyvinvointialueen ja kuntien välisen yhteistyön tarkempaan määrittelyyn ja avustusprosessin valmisteluun. Yhdyspintalautakunta hyväksyi lausuntojen pohjalta täydennetyt järjestöavustusten periaatteet syyskuussa 2022 ja antoi työryhmän tehtäväksi valmistella toiminta- ja kerta-avustusten pisteytysmalli. Työryhmä kokoontui kaksi kertaa (osallistumiskertoja 16). Yhdyspintalautakunta päätti pisteytysmallista ja vuoden 2023 avustushaun avaamisesta marraskuussa 2022.

Aluevaltuusto päätti lisähausta asukkaiden sote-digiosaamisen lisäämiseksi talousarviokäsittelyn yhteydessä joulukuussa 2022. Yhdyspintalautakunta antoi työryhmän tehtäväksi valmistella myös lisähaun periaatteet helmikuussa 2023. Työryhmä kokoontui kolme kertaa (osallistumiskertoja 18). Maakunnallisilla järjestöverkostoilla oli mahdollisuus kommentoida periaatteita 22.3.-30.3.2023. Kommenttikierroksella luonnokseen ei tullut muutostarpeita. Yhdyspintalautakunta päätti lisähausta huhtikuussa 2023.

Avustusten hakijoilta kerätään palautetta ja avustuskokonaisuutta kehitetään yhdessä vuosittain.

5. Lähteet

Asiakas- ja potilasturvallisuusstrategia ja toimeenpanosuunnitelma 2022-2026. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2022:2. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163858/STM_2022_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hovi, H. 14.10.2021. Henkilökohtainen tiedonanto.
<http://24365.fi/hakatilastot/> (6.4.2022)
<https://avustukset.stea.fi/> (22.2.2022)
<https://www.hyvaks.fi/sites/default/files/2022-12/J%C3%A4rjest%C3%B6yhteisty%C3%B6n%20asiakirja%20%20-%20Hyv%C3%A4ksytyy.pdf> (15.5.2024)
<https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2020/20200241> (1.12.2021)
<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380> (1.12.2021)
<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1989/19890503> (1.12.2021)
<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767> (1.12.2021)
<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> (1.12.2021)
<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326> (1.12.2021)
<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301> (1.12.2021)
<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150400> (1.12.2021)
<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150523> (1.12.2021)
<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170801> (1.12.2021)
<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210611> (1.12.2021)
<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210612> (1.12.2021)
<https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/jarjestojen-ja-maakunnan-yhteistyorakenne> (25.11.2021)
<https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/jarjestoystavallinen-kunta-ja-maakunta> (25.11.2021)
https://innokyla.fi/sites/default/files/2020-11/JA%CC%88RJESTO%CC%88YSTA%CC%88VA%CC%88LLINEN%20KUNTA_0.pdf (25.11.2021)
https://innokyla.fi/sites/default/files/2021-11/Hyvinvointialueen_Ja%CC%88rjesto%CC%88ysta%CC%88va%CC%88llinen_Toimintamalli.pdf (25.11.2021)
<https://innokyla.fi/sites/default/files/2021-12/J%C3%A4rjest%C3%B6jen%20toimintaedellytykset%20sote-uudistuksessa.pdf> (13.12.2021)
<https://innokyla.fi/sites/default/files/2022-04/Koostokuva%20aivorihest%C3%A4%20ja%20tekstiselitteet.pdf> (21.4.2022)
<https://kansalaisyhteiskunta.fi/tietopankki/suomalainen-kansalaisyhteiskunta/> (1.12.2021)
<https://kokemustoimintaverkosto.fi/kokemustoiminta/> (27.6.2022)
<https://kokemustoimintaverkosto.fi/kokemustoiminta/kasitteet/> (25.11.2021)
<https://kokemustoimintaverkosto.fi/kokemustoiminta/kokemustoimijan-koulutus/> (25.11.2021)
<https://kokemustoimintaverkosto.fi/kokemustoiminta/kokemustoimintaverkosto/> (27.6.2022)
https://lahella.fi/assets/files/sites/15/2019/12/Opas_kunnan_j%C3%A4rjest%C3%B6yhteisty%C3%B6h%C3%B6n.pdf (25.11.2021)
<https://lapha.fi/wp-content/uploads/2022/06/lapin-hyvinvointialueen-avustusperiaatteet.pdf> (29.9.2022)
<https://mailchi.mp/ae9d0f68dbd2/tj2> (27.6.2022)
<https://okm.fi/-/korona-avustus-seurantaloja-yllapitaville-yhteisoille> (21.2.2023)
<https://olkatoiminta.fi/> (25.11.2021)
<https://olkatoiminta.fi/kansio/vertaistukisovellus/> (6.4.2022)
<https://pohde.fi/tietoa-meista/yhteisty-ja-kumppanit/hyvinvointityo/verkotot-kokoavat-osajia-yhteen/> (21.2.2023)
https://pohde.fi/wp-content/uploads/2023/02/Minun-arkeni-ja-elamani-2021_Jarjestokyselyn-tulokset.pdf (11.4.2024)
<https://pohjois-pohjanmaa.fi/wp-content/uploads/2020/09/Hyvinvointisopimus2019.pdf> (25.11.2021)
<https://pshva.oncloudos.com/cgi/DREQUEST.PHP?page=meetingitem&id=202237-15> (6.10.2022)
<https://satasote.fi/satakunnan-hyvinvointialueen-ja-yrittajien-valille-kumppanuusmalli/> (1.12.2021)
<https://sote.kainuu.fi/sites/sote.kainuu.fi/files/documents/library/2021-02/Kohdeavustushakuohje%202021.pdf> (16.11.2022)

<https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/index> (25.11.2021)
<https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko?indicator=szY0NrY21jOMNzK01jUCAAA=®ion=szYPsTYqAgA=&year=sy5ztjbT0zUEAA=&gender=m:f:t> (29.9.2022)
<https://suomenhelluntaikirkko.fi/seurakunnat/> (6.4.2022)
<https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/tiedon-hyodyntaminen/hyvinvointikertomusten-minimitietosisalto> (25.11.2021)
<https://tukinet.net/> (21.4.2022)
https://twitter.com/Jorma_n/status/1459127692322816000/photo/1 (25.11.2021)
[https://vakehyva.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Aluehallitus/Kokous_5102022/Vantaan_ja_Keravan_hyvinvointialueen_sos\(2414\)](https://vakehyva.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Aluehallitus/Kokous_5102022/Vantaan_ja_Keravan_hyvinvointialueen_sos(2414)) (16.11.2022)
<https://vshyvinvointialue.tweb.fi/ktwebscr/files/show?doctype=7&docid=274254> (6.10.2022)
<https://vssotehankkeet.fi/article/varsinais-suomen-sote-jarjestojen-neuvottelukunta/> (25.11.2021)
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054> (6.4.2022)
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030453> (6.4.2022)
<https://www.hyvakysymys.fi/> (21.4.2022)
<https://www.ihimiset.fi/assets/files/sites/8/2017/06/J%C3%A4rjest%C3%B6yhteisty%C3%B6n-opas-kunnille.pdf> (25.11.2021)
https://www.ihimiset.fi/assets/files/sites/8/2017/06/JR_Kunta-jarjestoyhteistyon-raportti-2020_.pdf (25.11.2021)
https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Kuntien_energians%C3%A4%C3%A4st%C3%B6toimet_kyselyn_tuloksia_08092022_FINAL.pdf (21.2.2023)
<https://www.lahella.fi/activities/1589630972> (27.6.2022)
<https://www.lahella.fi/tietoa-palvelusta> (21.4.2022)
<https://www.oulunhiippakunta.fi/tietoa-hiippakunnasta/> (6.4.2022)
<https://www.pohjois-pohjanmaa.fi/pohjois-pohjanmaan-liitto/organisaatio/jarjestoneuvottelukunta/> (25.11.2021)
<https://www.pohjois-pohjanmaa.fi/wp-content/uploads/2021/04/Jarjestoyhteistyon-suositus-kunnille-2019.pdf> (25.11.2021)
<https://www.ppsotu.fi/ppsotu/olka-toiminta/> (6.4.2022)
<https://www.pshva.fi/pohjois-savon-hyvinvointialue/toimeenpano-pohjois-savossa/hyvinvointialueen-ja-kuntien-yhdyspintarakenteiden-suunnittelu.html> (1.12.2021)
Aalto-Kallio M. ym. 2023. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. 4/2023. <https://www.soste.fi/ajankohtaista/sosten-julkaisut/katsaus-sosiaali-ja-terveysjarjestojen-tulevaisuuksiin/> (11.5.2023)
<https://www.soste.fi/hyvinvointi-ja-terveys/mita-on-sosiaali-ja-terveysjarjestojen> (21.2.2023)
<https://www.soste.fi/ilmastonmuutos/> (21.2.2023)
<https://www.soste.fi/jarjestobarometri/jarjestobarometri-2020-teaser/jarjestobarometri-2020-infograafit/> (8.3.2021)
<https://www.soste.fi/sote-jarjestot/mita-sote-jarjestot-tekevat/> (21.4.2022)
<https://www.soste.fi/sote-jarjestot/sosiaali-ja-terveysjarjestot-suomessa/> (8.3.2021)
<https://www.soste.fi/sote-jarjestot/sosiaali-ja-terveysjarjestot-suomessa/> (21.4.2022)
<https://www.soste.fi/uutinen/sosiaali-ja-terveysjarjestoilta-apua-sodan-nostattamaan-ahdistukseen-ja-kanavia-auttaa-sodan-jaloissa-olevia/> (21.2.2023)
<https://www.soste.fi/uutinen/sosten-hallitus-kustannustason-nousu-uhkaa-jarjestojen-apua-ja-tukea-toiminta-avustuksiin-tarvitaan-indeksikorotus/> (21.2.2023)
<https://www.soste.fi/uutinen/sote-uudistus-aiheuttaa-epavarmuutta-jarjestojen-avustuksista-useissa-kunnissa-jarjestot-tavoittavat-haavoittuvimmassa-asemassa-olevia/> (25.11.2021)
<https://www.soste.fi/uutiset/jarjestobarometri-korona-verottanut-sosiaali-ja-terveysalan-paikallisyhdistysten-toimintaa-ja-toimintaedellytyksia/> (29.9.2022)
<https://www.soste.fi/uutiset/sosten-hallitus-kustannustason-nousu-uhkaa-jarjestojen-apua-ja-tukea-toiminta-avustuksiin-tarvitaan-indeksikorotus/> (29.9.2022)
<https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2021/03/3-2021-SOSTE-julkaisu-Jarjestomuotoisten-tuottajien-sosiaali-varhaiskasvatus-ja-terveyspalvelut-vuonna-2020.pdf> (6.4.2022)
<https://www.spek.fi/vaikuttaminen/pelastusalan-vapaaehtoiset/> (6.4.2022)
<https://www.srk.fi/fi/yhteystiedot/rauhanyhdistysten-osoitteet/> (6.4.2022)

- <https://www.stea.fi/kaytto-ja-raportointi/tuloksellisuuskatsaukset/tuloksellisuuskatsaukset-2022/>
(8.11.2023)
- <https://www.svk.fi/seurakunnat/> (6.4.2022)
- <https://www.terveyskyla.fi/vertaistalo> (6.4.2022)
- <https://www.ttl.fi/oppimateriaalit/opas/asiakasosallisuus-sotessa/yhteiskehittaminen/> (25.11.2021)
- <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/47999/verotusohje-yleishy%C3%B6dyllyisille-yhteis%C3%B6ille3/> (1.12.2021)
- <https://www.yhdistystori.fi/keskisuomalaisten-sote-jarjestojen-verkostot/> (25.11.2021)
- <https://www.yhdistystori.fi/terveys-ja-hyvinvointiyhteistyö/> (25.11.2021)
- <https://yhdistysrekisteri.prh.fi/> (6.4.2022)
- Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030. Toimeenpanosuunnitelma. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:27. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163021/VN_2021_27.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Järjestöavustusselvitys. 14.4.2022. Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri.
- Kilpeläinen K, Savolainen N, Rotko T, Kauppinen T, Markkula J, Tamminen N. 2021. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen alueilla 2021. Työpäpaperi 22/2021.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143269/URN_ISBN_978-952-343-740-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kivilahti, K. 2022. Tietojohtaminen hyvinvointijohtamisen ja hyvinvointitalouden tukena. Kajaanin ammattikorkeakoulu. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/703978/Tietojohtaminen%20hyvinvointijohtamisen%20ja%20hyvinvointitalouden%20tukena.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Kunnat ja hyvinvointialueet – merkityksellistä yhteistyötä seurakuntien kanssa. 2023. Toim. M. Ylimaa & S. Lahtiluoma. Suomen Kuntaliitto ry. <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2023/2228-kunnat-ja-hyvinvointialueet-merkityksellista-yhteistyota-seurakuntien-kanssa>
- Niemelä, J. & Auvinen, T. 2021. Järjestötieto hyvinvointialueiden tietojohtamisessa. Selvityshenkilöiden raportti kansalaisyhteiskunnasta saatavan tiedon hyödyntämisestä sosiaali- ja terveydenhuollossa. SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN RAPORTTEJA JA MUISTIOITA 2021:37. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163720/STM_2021_37_rap.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Terveydenedistämistäktiivisuus (TEA) perusterveydenhuollossa 2018 -tiedonkeruun perustaulukot. Päivitetty 7.8.2019.
https://teaviisari.fi/teaviisari/content/file/187/Perusterveydenhuollon_perustaulukot_2018
- Terveydenedistämistäktiivisuus (TEA) perusterveydenhuollossa 2020 -tiedonkeruun perustaulukot. Päivitetty 20.5.2021.
https://teaviisari.fi/teaviisari/content/file/344/Perusterveydenhuollon_perustaulukot_2020
- TIEDONKERUU KUNNAN JOHDOLLE väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä 2019 - tiedonkeruun perustaulukot. Päivitetty 13.11.2019. (www.teaviisari.fi) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Suomen Kuntaliitto ja Sosiaali- ja terveysministeriö.
https://teaviisari.fi/teaviisari/content/file/245/Kuntajohto_perustaulukot_2019
- TIEDONKERUU KUNNAN JOHDOLLE väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä 2021 - tiedonkeruun perustaulukot. Päivitetty 29.10.2021. (www.teaviisari.fi) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Suomen Kuntaliitto ja Sosiaali- ja terveysministeriö.
https://teaviisari.fi/teaviisari/content/file/368/Kuntajohdon_perustaulukot_2021
- Toikkanen, P. 2023. Tulevaisuuden näkymät järjestöissä -selvitys. Osana yhteistä ratkaisua Oy.